د لوي خښتن په نامه

فلسفه

داسې لږ له فلسفې

د پښتو نړیوالې ورځې ته

د ۲۰۲۰ ز ک جون میاشت

راټولونکی: ډاکټر [illegible] شینواری

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوي ښـبـتن په سـتر نامه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتابپېژندنه

د کتاب نوم: فلسفه

راټولونکی: ډاکتر ماخان میرړی شینواری

خپرندوي. کتابتون. کوم Ketabton.com

د خپرولو کال جولای . ۲۰۲۰ ز ک

د راټولونکي برېښناپته:

smakhn1946@gmail.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نيوليک

سریزه الف
فلسفه ۱
د یوه فیلوسوف ادعا ۳
فلسفه څه شی دی؟ ۴
تېزې ۵
انتیتېزې ۷
هیوپوتېزې ۹
د کانت هیوپوټطزې سره د حکم بڼه ۱۳
په افانستان د روغې راتګ عملي بېلګه ۱۵
هغه ویونه چې روښانونه غواړي ۱۷
د سوچه هوښیارتیا فکري توان انتینومي ۱۹
.... دویمه برخه ۲۵
فورمال لوګیک ۳۲
لوګیک یا لوجیک ۳۴
د شمېرپوهنې سم اند ۳۶
د راټولوونکي لیکنې او ژباړې ۴۲
د راټولوونکې ژوند ته لنډه کتنه ۵۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف

سریزه:

د دې لیکلنې سره توکلي مخامخ شوم. زړه مې نه وو، چې له فلسفې سره ځان بوخت کړم، خو سره له د ې مې هم دا یو څو فلسفي لیکنې له الماني څخه له تاسو سره ګډول زړه وغوښته. په دې خو پوهیږو، چې فلسفه یو په زړه پورې د لوست خوندیونې لري او ډېرې خبرې پرې کېدی شي.

دا څه چې له تاسو سره ګډوم، هیله ده، چې داسې ستاسو د خوښی لامل به شي. فلسفه کې تل اندونه سره بدل وي، خو دا زه چې تاسو سره ګډوم، دا ما د الماني لیکوالانو لیکلې له تاسو ګډول دي، چې ماته یې هغه لیکنډول خوند راکړ او هیله لرم، چې ما به دا داسې لړ څه د بنسټ لیکنې په څېر نه، خو داسې ورنږدې خوند به ترې واخلی.

زمالیکنې دباندني ویونه کم لري او له دې امله هم هیله ده، چې تاسو د ورسره نابلد په څېر سترې نه کړي.

ګرانو لوستنکو: زه هڅېدلی یم، چې زما لیکنې ډېرې ټولپوهوړ ولیکم، خو داسې که نه وه ما ته به خښنه وکړی.

په دې لیکنه کې – لکه په نورو کې – زه هڅېدلی یم، چې فلسفه هم په پښتو، دا پهدې مانا، چې ساده او پوهوړ ولیکم.

دا یوه له څېړونکو رانیولې پوهنیز د پرېخبرو څه دي، چې زما له اند او عقېدې سره سر او کار نه لري. دلته ما دا لیکنې راټولې کړي او ډېرې خوندورې راته بریښي، چې زړه مې تاسو ته د دې وړاندې کېدل په مینه وغوښتل

ما غوښتل چې دا فلسفي ویونه سره رایوځای او تاسو ته یې د پښتو ترې پ،هېدنې سره برګ اندې کړم، خو د لاسه مې پ،ره نه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلسفه Philosophie

نوموتي يا مشهور فيلوسوفان:
په څېره کې کېن پلاتون د خپل زده-کوونکي ارېستوتالس سره
په خواشينۍ باید ووایم، چې هغه څېرې ورانې
شوې وې او له دې امله ما نه شوې پورته کولی.

داسې لږ څه له فلسفې:
په فلسفه (زړه یوناني کلیمه φιλοσοφία ده یا وی دی، چې د *philosophía* سره لاتین شوې اوتکې په ټکي یا وی ییزه مانا یې ،، مینه وهوښیارتیا ته،، یا ،، د هوښیارتیا سره مینه،، ده) کې هڅه کیږي، چې نړۍ او انسان په ټولو یوګونوالو، تر بنسټه وپیژني، روښانه کړي او پرې وپوهیږي.

د نورو پوهندسیپلینونو څخه فلسفه په دې کې ځان بیلوي یا د نوروپوهنو سره له دې لارې توپیرلري، چې په یوه ځانګړې ریښه کې او یا ټاکلې متودپوهنه کې رابنده نه وي، بلکه د هغې پوښتنکونه او د هغې ځانګړنې هغې ته تلنډول د هغې د الاتو ډېرډولوالي شیانورشوګانو د رقم له لارې کرکتریستیکي یا تیوپیکي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فلسفې ژړيټکي سم اند (د سم اند اړوند فکري پوهنه)، اېتيک يا اخلاق(د سم کړنلار پوهنه) او ميتافزيک (د شتون او رېښتينوالي لومړنيو دلايلو پوهنه) دي. نور سټډسپلينونه پيژندنتيوري او پوهنتيوري دي، چې دوي د پوهيدنګټنويا پوهيدنلاس ته راوړنو، په ټوليزه توګه همداسې په ځانګړي توګه د بيلابيل يوګونپوهنو د پوهيدنډول امکانات دي.

پيلراوړنه يا پيلامه:ستونځې شته، کومې چې د ټيک پوهنو د مرستې سره هم په کار نه يا نه پوره اچول کيدی شي:

د دې پسې پوښتنه چې څه شی ،، بد،، او،، ښه ،، دی، ،،

.... ۲ ....

حقوالی(؟)،، څه مانا لري، ايا خدا(ج) (خدای مې دې نه ګوناه کاره وي،د فلسفې څيړنه ده)شته، ايا انسان يوه نه مړه کيدونکې ارواح لري اويا ،، د ژوند موخه،، څه شی دی.

همداسې کيدی شي د پوښتنويونو بل ټولګی د بيلګې په توګه پيداېښتي پوهنې وي:

-- بيولوژي په حقيقت کې د ژونديو نړی څيړي، خو دا نه شي ټاکلی، چې د دې ژوندي ،، شتون،، څه سر ته رسوی، ايا او کله دژونديو اورګانيزمونو(غړو) د مرګ اجازه شته يا د انسان ژوند کوم حقونه او مکلفيتونه خوندي لري.

-- د فزيک او د شميرپوهنې سره کيدی شي پيداېښتي قوانين يا لارې وويلی يا افاده کړای شي يا روښانه کړای شي، خو پوښتنه، چې ايا پيداېښت بيخي د قانوني لارې جوړ دی، دا کوم پيداېښتي پوهنه بيخې نه شي ځوابولی.

-- حقوقپوهنه څيړي او کره کوي، چې که يو څه د قوانينو سره په همغږی پيښيږي، څه شی چې د غوښتنو – يا هيلوسره سم قوانينومنځ پانګه کيدی شي، دا د هغې له بنديز يا چوکاټ اوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- ټولیز نه ځانله د هر یوګونپوهنې ، بلکه بنسټیزه پوښتنه راپورته کیږي، چې موږ له دې لاسته راوړي پوهې سره څنګه ځان برابرولی - یا سمولی شو.

-- له دې سره پوښتنې شته، چې د فکرکولو پولې لمسوي، لکه دا پوښتنه، چې ایا دا په همدې سترګورپ کې ځانیز- یا ځانله حس کړی ربښتیاوالی هم په ریښتونې شتون لري.

په ټولوداسې حالتونو کې د یوګونو پوهنو روښانه-ونو مودل له ویینو پاتیږي یعنې څه نه شي ویلی، دا فلسفي پوښتنې دي.

یوناني فیلوسوف پلاتون Platon(348/47 – 428/27 د عیسوي وخت د مخه) له دې امله په دې څیره (که غواړې-تصویر) کې شک پیدا کړ، کومه چې انسان پخپله له ځانه او له نړۍ ورکړی وه.

په خپل نوموتي یا مشهورکتاب سمځورته یا د سمځې سره برابرHöhlengleichnis کې هغه د نور څنک د عادي انسان رابندې یا محدودې احساسونې توانوالی او پیژندتوانوالی داسې راګرځوي یا هنداره کوي.

.

.... ۳ ....

دوي د خپل برابر یا ورته سره څنګ په څنګ لړۍ په یوهمځه کې ناست، ټول په یوه ډول تړلي، داسې چې دوي سیده مخا مخ د سمځې دیولونه خپل مخ ته کتلی شي(لنډ خپل مخ ته دسمځ ډیولونه ګوري). یو وور رڼا ورکوي، چې هلته د سمځې لرې برخه د انسانان شا ته بلیږي. د انسانان اود وور منځ کې – دا هم د دوي شاته- یودیوال، چې د هغې شا ته بیلابیل شیان وړل او په خوزښت راوړل کیږي، چې دیوال جګوي او هغه سمځدیوال په ځیر کتنه انسانانو ته د خوزنده سیوري په ځیرځرګندیږي.

د دیوال شاته د دې وړنوغړونه او کشار یا کشپش دې پرلپسې د دیوال تړلو انسانانو سترګو ته مخامخ هم باید همداسې د سیورو پرمخوړلو یا د سیورو مخ ته وړلو په ځیر باورولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د د ې صحنې سره پلاتون موږ ته څرګنده ،، رېښتونی،، نړۍ له سمڅې دباندې د لمر په رنا کې په مخامخول یا تضاد کې راوړل یا کونترستونه kontrast کې راولي اود دې هنر کلیمې له لارې موږ ته پوهوړکوي یا رانښايي، چې ولې فیلوسوفان رېښتیاوالی، دا په دې مانا چې حقیقت ته نږدېوالی انساني احساس یا رښتیانیولي په پوښتنه کې راولي.

د یوه فیلوسوف ادعا

د یوه فیلوسوف ادعا دا ده، چې خپل ځان اونړۍ ازماېښت ته اچوي یا ازمايي. شیان هم کوم چې زیات کسان يې د هرو مرو یا پخپله ترې پوهیدنې او ورکړل شوي ګوري، په فلسفه کې له سره پوښتل کیږي، د شک لاندې راځي او ازمایل کیږي- د بیلګې په توګه پوښتنه، چې ایا،، رښتیاوالی،، یا ،،حقیقت،، په ختِه یا په رېښتونې داسې دی، لکه څنګه يې چې موږ رېښتیا نیسو. ،، موږ څنګه باوري کیدی شو، چې دا څه موږ ګورو، رېښتیا شتون لري؟،، ، یو فیلوسوف له ځان داسې پوښتي. داسې دې سوکراتس هغه خورا خوره شوې یا نوموتې یا مشهوره غونډاله هم ویلي وي، چې: ،، زه پوهیږم، چې زه نه پوهیږم،، - یو شعوري مخامخوالی(تضاد) دی، ځکه چې دی څنګه پوهیدی شي، چې دی د خپلې وینا له مخې بیخي نه پوهیږي؟

داسې فلسفي پوښتنې تل ستونځمنې دي او تل ګرانې یا دزړه پورې نه دي- دوي کسان په شک کې راولي او خپل نړۍ لید په لړزه کې راولي. هغه رېښتیا پسې هڅاند انسان دې د سره یا پیله – زیات نارامه- لید له لارې په نړۍ نوموتې لیدني یا مشاهدې(؟) لاس ته راوړي اوله دې لارې یو ،، ریښتیا هڅانده،، ، ،، حقانیت،، یا ،،ډېر ښه،، ژوندوکړای شي یا مخ ته بوزي.

Der hermeneutische Zirkel: Das Ganze als Summe seiner Teile

هرمینوېتیکې ګردۍ(دایره): ټول د هغه د برخو زیاتون یا جمعې په څیر.

.

.... ۴ ....

په داسې ترڅ کې چې یوګونې پوهنې د ټاکلو الاتو د پوهیدلو سره موخه-ور بوخت دي، هرمینوېتیک پخپله د پوهیدنې پوهنې سره بوخت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وی هرمینوېتیک د زاړه یوناني وی hermeneuein څخه راوتلی. دا کړنه یا فعل د ،، روښانول، وړاندې کولو،، - هرمینوېتیک له دې سره په لړې موخې یوه د وړاندې کولو لار ښايي.
دا هم یواوړده د خبرو څه دی، چې هرومرو به د لوستونکوله پاره په زړه پورې وي او د ن ج له لارې میندلکیدی شي.

فلسفه څه شی دی؟

د فلسفې په هکله د اروپا د غوره فیلوسوفانو اندونه:

نه شي کیدی چې ،، فلسفې،، ته ټولیز باوري پیژند ورکړ شي، ځکه چې هریو ، چې فلسفې کوې یا -وايي، هغه هر یو د شیانو په هکله خپل اند ته وده ورکوي. له دې امله پورته کړلو پوښتنو ته نږدې دومره ممکن ځوابونه شته. لکه فیلوسوفان.

کارل فریدرېش فون وایځیکر Carl Friedrich von Weizsäcker یوځل داسې ویلي یا فرمولبندې کړې: فلسفه پوهنه ده، چې په هغې څوک خبرې نه شي کړی، بې له دې چې دا پخپله مخ ته بوزي یا سرته رسولو هڅه وکړي.

اریستوتلس: – Aristoteles: *Metaphysik* I 2, 982 b 12

له دینونو ، دیني ټولنو او نړۍ لید څخه په بل ډول فلسفه د پورته ،، فلسفي،، یادشوو په کار اچونې بل ډول پوښتنو کې ځانله په هوښیارتیا تکیه کوي، دا په دې مانا چې راشنل یا فکري دلایلو، چې نور د مخه نیونې (لکه د بیلګې په توګه په یوه ټاکلي مخ ته پروت درس یا پوهنه باندې عقیده) نه غواړي.

پای یادونه:

دا چې ما د مخه ځوفلسفي اړونده لیکنې راټولې کړې وي، نو له دې امله دا لیکنه، خو:

د نورو پرمختللو ژبو په ویپانګو او لیکلتوان موږهلته پوهیږو، چې ورسره مخامخ شو اوڅه ترې رانیسو. د دوي د ډېرډوله ویونوله پاره په زیات وخت کې په پښتو کې یوه مانا پیداکولی شو، خو موږدا د خپلې ژبې لوستونکوله پاره داسې چمتو کولی شو یا داسې باید چمتو کړو، چې پرې وپوهیدلی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې لیکنې راټولونه اولیکنه-په ځانګړې توګه د غونډالو چمتوکونه- راته پوره له ستونځوډکه وه، هیله ده، چې ګران لوستونکي به یې له لوستلوسره ستونځې ونه لري.

زه خو مسلکي نه یم، کیدی شي یومسلکي کس دا په اسانۍ سره راټول اوولیکلی شي.

.

.... ۵ ....

ډاکتر ماخان میرۍ شینواری

تیزې Die **These**

یادنه: ما چې زموږ د ځوانو لیکوالانو لیکنې د هیوپوتیزې په هکله ولوستې او ولیدې. دوی یې په فرضیه په پښتو یې نیونه ده، خو دا موږ ترې پوهیدونې فرضیه نه ده او له دې امله به داسې ویونه همداسې په خپله خته لیکني پرېږدو او نه به یې پښتو کوو. دا یوه اوږده او خېړنیزه منځپانګه لري، چې موږ بیا دنورو ستونځو سره مخامخ کوي.

زه په دې اند یم، چې هغه زیات څه سره چې مسلکي وي او یا یې په پیداښتي توګه پښتو انډول نه شي پیداکېدی یعنې دا ویونه په خته کې هم پیداښتي نه وي، نو هغه دې همهغسې پرېږدو او پښتو کوو دې یې نه.

تیزې Die **These** (زړه یوناني کلیمه ده *thésis* θέσις الماني (Behauptung ، aufgestellter Satz یو ښوونیزه ِغوښتنه (غوښتنه یا ثبوت، چې ښوول کیږي) یا یوه لارښوده غونډاله ده. مخامخ غوښتنه یې کیدی شي Antitheseانتیتیزې وي.

د مخه راوړنه: دا غوښتنه په لیکنه کې شوې وه، چې دلته څه زیاتیدی او کمیدی شي. دا مې ځکه ولیکه، چې دوی هم لا تراوسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ډېرو داسې پوهنيزو شيانو کې تل د نوي څه سره مخامخ کيدی شی، ځکه دا ورته بسيا نه کوي.

پيژند: يوه تيزې يو اند يا فکر او يا يوه غونډاله ده، چې د هغې سمون يوې ښوونې ته اړتيا لري. د يوې تيزې ليکونکی ربښتياغوښتونی دی. که تيزې د ښوونې جوګه نه وي، بايد دا وغورځول شي. په بل حالت کې کيدی شي په تيزې ودريږي يا تيزې کلکه ونيسي. په ټوليزه توګه يوه تيزې يوه وينا ده، چې له يوه ګډوله څخه هغه غوره له وينا څخه پراګماتيکي رامخ ته کوي همداسې باوري کيدو ته يې بايد راوړي. که يوه تيزې ناسمه وي، نو نه شي کيدی چې کوم ډول ښوونه يې هم په دليل ودانه کړی شي. د ښوونې تګلار هم د هغه اړونده ډول لارو په واک کې ده (لاندې وګوری).

د يوې قضيې او تيزې منځ کې توپير د وينا پوهنې په براګماتيکي چاپيريال کې پروت دی.

.... ٤ ....

يوه کارتيزې يوه ځغلنده ايښوولشوې يا منځ ته راغلې تيزې ده.

د تيزې، قضيې(تيورېم) اوتيوري منځ کې توپير به اوس د يوې بيلګې په بنسټ انځورشي:

- تيوري يا نظريه: ميکروايکونوميکي تيوري د او په کې يوګوني اقتصاد سره ځان بوختوي.

- قضيه يا تيورېم: د ميکروايکونوميکي د باورورشو تيوري په دننه کې فرمول شوې Coase د داسې نوموتې **Coase-Theorem** (دا د ميکرو ايکونومي بنسټيزتيورېم (بنسټېزه قضيه) دی). دا روښانه کوي، چې – د تيوري د ټاکلو شرايطو لاندې – مارکيټونه د افراطي افکتونو سره چليږي (په ملي اقتصاد کې سړی د اکسټرېم افکت externen Effekt (دباندېوالی) لاندې د ناانډوله اېکونوميکي پرېکړو اغيز په نه-برخه لرونکو په نخښه کوي، نو اغيز، چې هغې له پاره هيڅځوک (ښه يې : بې له هيڅ) پيسی نه ورکوي يا يو برابروالی لاس ته راوړي).

تيزې: اوس يو بل پوه(عالم) هم غواړي يوې باوري قضيې ته وده ورکړي اود دې له پاره يوه تيزې منځ ته راوړي، چې دا لومړی بايد وښوول شي. که دا تيزې پخپله په ځان کې پوهنيزه د منلو – نه منلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

(که غواړي: جنجالي) وي همداسې په منلو-نه منلو (یا رښتیا-نارېښتیا) بنسټيونو ودانه وي، دا په لومړي ځل کې یواځې یا فقط داسې په نامه کارهیوپوتيزې (هیوپوتېزې وروسته وګورۍ) جوړوي.

د تېزې د وی یا کلمې تاریخ: دا د تیزې کلمه یا وی د انتیکې فلسفې زېږنده ده. په یوه دیالکتیکي خبرو اترو یا بحث کې دا کلیمه د پوښتوني اند انځوروي (دا د XYZ حالت دۍ او یا د XYZ حالت نه دۍ)، کوم چې دی یو د بل سره خبرو یا مباحثې وختورشو کې وساتي یا ولري. په پوښتنه – ځواب –لوبه کې دا د پوښتوني څخه د پوښتنکونکي موخه ده، په هغه کې چې دی(پوښتنکونکی) هغه (پوښتونی) په مخامخ خبرو کې راګیر کړي یا راونیسي. له دې امله اریستوتلس په دې اند دۍ، چې په دیالیکتیکي یود بل سره یا یود بل مخامخه خبرواتروکې سم اندیزه پایونه تمرین شي یا تمرین کړي. په دې موخه نو تیزې د یوې غوښتنې راوړنه ده.

کله کله تیزې د ډېرو له پاره یو اورلګیت دۍ، لکه په ۱۵۱۷ ز کال کې د مارتین لوتر ۹۵ تیزې د هغه وخت د کلیسا په هکله (په دې به نورې خبرې نه کوم، خودا به په یاد راوړم، چې دې تیزونو یواوړد جنګ منځ ته راووړ).

ایمانول کانت په څلورو Antinomien der reinen Vernunft په سوچه رښتیا انتینومیو(که وخت وو،نودابه هم ولیکم. پوره په زړه پورې دۍ) کې تیزې د انتیتیزې سره مخامخ کړه یا مخامخ ولیکله. کانت د دې له پاره دلیل راوړ، چې سړی تیزې همداسې انتیتیزې ښه مدللې کولی شي. له دې امله نشي کیدی چې تیزې او همداسې انتیتیزې سمې وي. له دې زیات سړی اړینډوله د هوښیارتیا په مخامخوالي یا تضادونو

.... ۷ ....

کې راګیر کیږي، که دا په ارواح باندې، دا نړۍ په ټوله کې یا خدای(ج) (پسې) فکروکړي او د بیلګې په توګه د خپلواک غوښتنو(تیزې) یا د دیترمینیزموس(ټاکلتیا یا ټاکلوالي) Determinismus(انتیتیزې) دلیل راوړلشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ديترميناري، کره کونه، پولې اېښوونه، رابندونه(محدودونه)) داسې اند دی، چې ټولې پېښې – په ځانګړې توګه راتلونکي هم- د دمخه ورکړ شوو شرایطوسره یواځني کره – یا ټاکلشوي دي. مخامخ تیزې Indeterminismus)) په عقیده ده، چې ټاکلې پېښې شته، چې دوی نه یواځني د مخه ورکړشووشراطو له خوا ټاکلي دي، بلکه ناټاکلي دي.

یوهان ګوتلیب فیښتې Johann Gottlieb Fichte یې په مخامخ د ټولو پوهنیزپوهنو (علمي پوهنو) بنسټ Grundlage der gesamten Wissenschaftslehre د سینتیزې له لار برابر د تیزې او انتیتیزې په مخامخوالو (تصادونو) کې لټول کیدی شي. فیښتې د تیزې، انتیتیزې او سینتیزې لوبه د کلیمو یا ویونو زه او نه- زه مخ ته کړه.

Synthese سینتیزې(یوناني: رایوځایکونه، یوځای ایښوونه، تړنه):

سینتیزې د دوه یا ډېرو توکو(جوړښتبرخې) و یوه نوي یوون یا یووالي ته یوځاي-ایښوونه په نخښه کوي.

انتیتیزې Antithese

دا د انتیتیزې وی یا کلمه په ټولیزه توګه یوې پیلغوښتنې ته یو مخامخغوښتنه په نخښه کوي. له دې سره دوه ویونه، کلمې، جمله- یا غونډالیبرخې یا غونډالې- یود بل سره مخامخ کیږي، چې په خوندیونه یا منځپانګه یا موخه کې یوبل ردوي.

.

پیژند: یوه انتیتیزې څه شی دی؟

په یو له بل توپیرېدونکو بڼو او اووښتونو یا بدلیدونو یو ژبنیز پیداښت، په هغه لاندنی سطحه یا هواره، د دوه یوبل ردوونو ویناوو یو مخامخوالی دی. د نورمال ورځنیووییناو پرته یا څنګ کې له ټولو د مخه ورکړ شوي شعر کې را پیداکیږي، چې زیات وخت هلته ځای په ځای کیږي، د دې له پاره چې یوه خوندیونه یا یو څه غوره راوباسي یا راوتلي وښايي.

تنظیمکونه: دا چې انتیتیزې د اوکسیوم او چیازم پوښتنې-ځواب موادو سره خپلوانه ده، نواړیین بولم، چې په یوه جدول یا لښتکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې دوي سره مخامخ کړو،نو د دې دريو ريتوريکي موادو اود هغوي غوره پيژندنخښو ته اړتيا ده.

.... ۸ ....

پوښتنه- ځواب(؟)..... بيلګه ....رامنځ ته کيدنه..... جوړښت

اوکسومورون ....بربنډې پټې خبرې..... کم ....دوه مخامخويونه

.... زيات په لوريک، .. تړلي

.... لړ په شعر کې......... يوبلپسې راځي

چيازم. ... نن لا نه .... زيات په لوريک .... دوه جملبرخي همغه له سره

.... مګرهوسباته.....اولړ کله،کله په شعرکې... يود بل مخامخ پرلپسې راځي،

.... خوندي وينا توانمنده کيږي.

انتيتيزې...اند غوښتونې ده......زيات............دوه مخامخ منځپانګې

...........خو غوښتنه کمزورې...زيات په شعر،.. سره مخامخ کيري

.... په لوريک هم.............

په پورته کې به يو څه لړ روښانه کړو:

د انتيتيزې بڼې:

دا يوه لار ده، (نسبت استثن) و ځانګړنوالي ا ته يا دا يوه لار ده و ځانګړوالي ته، چې دا درې پيژندنخښې هممهال وکارولشي.
دا چې وی انتيتيزې خورا ډېر خونديونې لري لکه دا خپلوان ويونه، کوم چې په لښتکي کې ښوول شوي، نو د انتيتيزې دننه- کاتيګوري ته اړتيا ده.

۱ – ناسمه وينا د سمون سره

بيلګه:

تيزې: ورځ ښکلې ده، څکه چې لمرروڼ بريښي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتیتیزې: دا ورځ خو ښکلي نه ده، پای یې(بالاخره) (ورینګي) وریږي.

دا چې لومړې وینا کې رښتیا نه ویل دي، نو په دویمه جمله کې د یوه سمون په مرسته رد شوه.

د غبرګوالي سره ګډوله کونه

بیلګه: په کینه کیدل یا قهرېدل لنډ دی، پښیماني اوږده ده.

(فریدریش فون شیلر. زنګ)

.... ۹ ....

د غبرګونوالي سره شاعر غواړي خپله وینا لاندېکرښیزه(د لاندې یې کرښه راکاړي) کړي، چې دوه منځپانګیزې یوبلردوونکي شیان یود بل مخامخ ځای- په-ځای کړي.

۳ = ګډوله-کونه د چیازموس سره

بیلګه:

هنر اوږددی

او لنډ زموږ ژوند دی.

(یوهان ولفګنګ فون ګوېتې،فاوست کې)

د ژوند لنډوالي غمیزه شاعرلیدوړکوي د هغو شیانو مخامخ، کوم چې ژوندارزښته او ښکلی کوي. له دې سره دی د دواړوتوکو منځپانګیزه وینا جګوالی ته رسوي. د دواړو بیتونو څلورلاریز –یا صلیبي ډوله ودانولو له دې سره د ویونکي غمجن حالت لاندېکرښیز کوي.

یادونه: لږ تر لږه په الماني ادبیاتوکې چې یووی یا جمله یا لنډ څه چې غوره وي، له دې څخه لاندې کرښه راکاړي، چې ما دې ته لاندې-کرښیز یا لاندېکرښه کیدونکي او...ویلي. تاسو یې چې هرډول بولی.

ډاکتر ماخان میرې شینواری

Hypothesis هیوپوتیزې

د مخه راوړنه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما خپله لیکنه د الماني ادبیاتوخخه رانیولې او له دې امله به نومونه
هم له المانی رانیول شوي اویا الماني وي.

زموږ ستونځې دا هم دي، چې موږد ډېرو مسلکي لاتینویونوسره
بلد نه یو او داسې په سم اندیزډول یې هم نه پوهیږو، موږیواځې
داسې نږدې انډول ورته ټاکلی شو او یا شننیزه روښانه-ونه یې
ورکولی شو. ځنې
مسلکي د مانا ډک ویونه دي، چې په عربي (په بخښنه په عربي
مې ځکه ولیکله، چې موږدا سې ویونه تل په عربي ژباړو) ژباړه یې
ناشونې او ناموخه-وره ده. داسې نومونه باید که روښانه نه وي
روښانه شي اوهمهغسې وکارول یا راوړل

.... ۱۰ ....

شي. دا په ټولو پرمختللوژبوکې همداسې دي اوژباړه یې د یوه وي
سره نه کیږي، دا یواځې روښانه کیدی شي، چې یوه بیلګه یې
هیوپوتیزې ده.

د پوهنیزو، داسې ویونو د ښه پوهیدنې له پاره، چې روښانه – ونه یې
په یوه پښتو انډول وی نه کیږي او باید روښانه شي، زما وړاندیزدا دی،
چې دا دې ځانله ،خانله وڅیړل شي او چې د یوې څیړنې له پاره دبل
وی پوهیدنه اړینه وي، هغه وی دې هم همدلته ورسره مل او لنډ
وڅیړل یا روښانه شي

دا ټولې خبرې اوړدې څیړل دفیلوسوفانو اوژبپوهانو کار دي، زماله پاره
یې لنډه اړینه روښانه ونه بسیا کوي.

هیوپوتیزې

یوه هیوپوتیزې (زړه یوناني او پسې لاتیني څخه ده، الماني
Hypothese انګرېزي *hypóthesis*) د یوې سم اندیزې وینا په بڼه
فرمولبندیزه نیونه ده، چې سمون یې سړی شونی یا کیدونی نیوی یا
بللی شي، چې دا لا تراوسه ښوول شوی همداسې verifiziert (۱)
نه دی . هیوپوتیزس باید د هغه له لاس ته راوړنو په بنسټ د ازمایلو
وي، چې هغه د لاس ته راوړنې پسې یا له امله ښووالکیدی - ....یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

رد کيدی شي. د هيوپوتيز د فرمولبندي کولو له پاره ورځنۍ يا مروجه ده، چې شرايط ورکړلشي، چې د هغو لاندې دا باور لرودی شي. دا د يواځني سمانديز اړيکو سره کيدی شي، په لاندې توګه:

،، تل که....، نو ....،،

(١) وريفيکيشن Verifikation د يوه ګومانی يا غوښتوني شيحالت ښوونه ده، چې رښتيا وي (نوره روښانه-ونه هم لري،خوزموړله پاره دابسيا کوي).

هيوپوتيزې Hypothese د پوهنيزو کارونو په چوپړکې ده لکه د بچلر، ماستری اوډاکتری تيزسونه.

يوه هيوپوتيزې يوه اړوندوالی، يوه نيونه همداسې يو ګومان دی.

دا پورته ياده شوې ،، نيونه،، په دې مانا نه ده، چې د هيوپوتيزې انډول دې په عربي فرضيه وي، چې پښتو انډولی يې نيونه ده.

د هيپوتيزې بيلګې:

...... ١١ ....

هرخومره چې دفتر تياره وي، تر هغې همکاران توليدوونکي يا جوړونيکي دي.

دا يوه هيوپوتيزې ده :

هيوپوتيزې ته د دوه شي ځانيونو يا - حالتونو منځ کې د لار سره سم ګوماني اړوندوالي وايي(افاده کوي). دا د پوهنيزو پرابلم انځورولو کارونو يو څه وختيز ځواب دی.

هيوپوتيزس د پوهنيزو کارونو کره برخه نه ده. هر پايکار د کشف پوښتنې ته اړتيا لري، په داسې حال کې هيوپوتيزې ته هغه وخت اړتيا پيښيږي، چې پخپله يو تجربوي کشف (څيړنه؟) کوي.

هيوپوتيزس د يوه خپلواک اووښتونې(مجهولې يا واريابلې) – سرچينه –اويوه بلواک اووښتونې – ګوماني اغيز دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هیپوتیز بیلګې:

چې دفتر هرڅومره کړکۍ لري، همهغومره همکاران تولیدوونکي یا جوړونکي دي.

خپلواک اووښتونې

د کړکیو ګڼون(تعداد)

بلواک اووښتونې

د همکارانوتولیدوالی یا جوړښتوالی.

د هیوپوتیز ډولونه:

دوه ډوله هیوپوتیزس شتون لري: لوریزې اونالوریزې هیوپوتیزس.

نالوریزه هیوپوتیزې

د نالوریزه هیوپوتیزې سره ته په ریښتونې تصدیقوې، چې یواړوندوالی شته، مګرته لور نه کره کوي.

د نالوریز هیوپوتیزې بیلګه:

د کړکیوګڼون د همکارانو په تولیدونې یواغیز لري.

لوریزه هیوپوتیزې

د دې په خټ یا مخامخ په لوریزه هیوپوتیزس کې په دې اړوندوالي یوه لورشته. د بیلګې په توګه: مثبت یا منفي.

د لوریز هیوپوتیزې بیلګه

د کړکیو ګڼون د همکارانو په تولیده-ونه مثبت اغیز لري.

لوریزې هیوپوتیزې د پوهنیز کارله پاره زیات وخت موخه- ورې دي، ځکه چې دوي ویناتوانمندې دي اویوځګه تجربوي خوندیونې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا ستا پایکار (پاکارګوره د کار پای نه دۍ) یا د کارپای بې له ناسمون دۍ؟

د منځ-ارزښت له مخې یو پایکار په هرو زرو ویونو کې ۱۵۰ ناسمونه لري.

په تجربوي پوهنه Empirische کې هیوپوتیزې د نیونې ځای لري، هغه چې په ورځنۍ توګه د دېدوکتیو- نومولوجیکي مودل پسې باید وازمایل شي. له دې سره لیدل شوي داتای باید په هیوپوتیز وکارول او وازمایل شي او لیدلې پیښې یو د بل سره سروخوري یا یوغړې شي. که سرهیو غړې شي، نو له دې سره هیوپوتیزې باوري کیږي یا باوري ده.

یادونه یا روښانه – ونه: دېدوکتیو-نومولوجیکي مودل das Deduktiv-nomologische Model(لنډ:DN-Model) د یوه کوزال (Kausalität د بنسټ یا سرچینې اواغیز منځ کې اړیکې) د ګډو اړیکویونو د پیداښتي ژبې له لارې د پوهنیز روښانه - ونې فورمال جوړښت دۍ.

یادونه: دا تجربوي پوهنه د نیونې ځای نیسي،خونیونه نه ده.

په یوه سم اندیزه (منطقي) خبرواترو کې یوه هیوپوتیزې د یوه دلیل نیونه(فرضیه (زړه مې نه غواړي، چې په نوکانو یې ورسره ولیکم)) ده، چې د هغې رښتیاوالی لومړی په نوکانو کې رابند شي.

په شمیرپوهنه کې:

په شمیرپوهنه کې د هیوپوتیز کلمه په سرچینه کې ناښولې بنسټونه په ګوته کوي یا ټولیزپرنځیپونه، له کوموچې شمیرپوهنیزې غونډالې یا جملې راوځي یا رابیلیږي. دا چې دا پرینځیپونه د اکسیوم په څیر کارولکیږي، د دې له پاره د رښتیا شرط نه کارولکیږي. دا لار یا قانون دۍ. له دې سره ټرلي پایلاسته-راوړنې دېدوکتیو دي.

.... ۱۳ ....

دا د ابسترکشنAbstraktion وی د یوګیزوالو لرې کول یا پرېښوول یا ترې تیرېدل او یوه ټولیز یا ساده ته یې بیول زیات وخت د ایندکتیو اند

(c) ketabton.com: The Digital Library

پروسه په ګوته کوي. د دې په څنګ کې ددې کليمې ځانګړې کارونې يا استعمال په ټاکلو يوګيزو پوهنو اويوګيزوتيوريو کې شته.

دېدکشنDeduktion ، دېدکشني متود يا دېدکتيوي پايونه هم، په فلسفه او په سم اند کې د ورکړلشوې نيونې (پرېميسPrämissen) يوې پايون-لاسته راوړنه ده په سم انديز اړيينه نتيجه. دېدکشن همغه د ارستوتلس په زمانه کې پايونه پېژندل شوې وه د ټوليزڅخه په يويز (ځانګړي) ، دا په دې مانا چې د خويونو ميراث، چې د يوه ګروپ ټولغړيې لري، په يوه اصلي برخدېرئ(سبسټ) او يوګونو توکو ته هم وړل کيږي. اريستوتلس انکلوسيون د ټوليزوويناو لاس ته راوړنه له يوګونحالتونو خيړنو، او ابدکشنAbduktion يا اپاګوګېApagoge مخامخ، کره کونه، دا چې ټاکلي يوګونې يا يويز حالتونه د يوې ورکړ شوې يا تراوسه کشفکوونکې ټوليزې لارې (قانون) لاندې راځي.

پايونه په خورا ښه روښانه-ونه يو ابدوکتيوabduktiv پاي دئ، چې د هغه سره يوه ټاکلې هيوپوتيزس د نورو هيوپوتيزسو په مخامخ ځانګړې يا اعلا وګڼل شي.

ابدکشنAbduktion : يوه مخ ته پل يا کړنه يا مخ ته تګ دئ، چې په هغه کې تشريحي يا شننيزه هيوپوتيزې جوړيږي.

د کانت د هيوپوتيزې سره د حکم بڼه:

د المان فيلوسوف امانول کانت په خپل د قضاوت کريتيک کې څلور تلنارې د تيورتيکي ښوونې له پاره توپيروي.

١ – سمانديز په سختۍ پايلاسته-راوړنه (دبيلګې په توګه د دېدکشن له لارې).

٢ – د انالوجي يا ورته- والي کارونه

٣ – رښتياوالي اند

۴ – هيوپوتيزې د ممکنه روښانه-ونې بنسټ يا دليل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده له انده په رېښتونې هيپوتيزې لومړی فقط يو له څلورو امکاناتو دی، چې يوه ښوونه پيدا کړي، خو دی د يوې هيپوتيزې سره لږځه غوښتنه وړاندې کوي، ،، له دې بايد لږترلږه د امکاناتو پوره ډاډ وي،،.

په قانون يا قضا کې هيوپوتيزې په يوه شرطي جمله کې فرمول بندي کيږي.

په دې کې دا جوړښتونه خوندي دي :

که X ، نو Y

يا هم هر څومره X ، همغومره Y .

هيوپتيزې پوښتنې نه دي، بلکه ويناوې دي. وهځيره، چې دا داسې ټيک فرمولبندي کړي، چې شونتيا يا کيدنوالی يې وي.

بيلګه د که – نو- فرمولبندي

که په دفتر کې زياتې کړکۍ شتون ولري، نو همکاران ډېر توليد کوي.

بيلګه هرڅومره – همغومره – فرمولبندي

چې هرڅومره ډېرې کړکۍ چې دفترکې شتونولري، همغموره هکاران ډېر توليد کوي.

د هيوپوتيزس ازماېښت:

که تا يوه هيوپوتيزې چمتو کړې وي، بايد دا اوس وازمايې او د هغې په رښتيا ارزښت يې هم وازمايې.

- که انتظارمو رښتيا شي، کيدی شي اړونده هيوپوتيزې رښتيا وپيژندلشي.

- د دې مخامخ که انتظار مو رښتيا نه شي، نو هيوپوتيزې، چې ويينه يې(افاده شوې) شوې ناسمه وپيژندل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د Verifikation مخامخ Falsifikation: ناسموالي پېژندونی يا ناسموالي پيژندل د يوې وينا ناسموالي ښوونه، دا په دې مانا چې يوه ويناد ښوونې له لارې ناسمه راوځي.

روزنکشفونه يا روزنمیندنه.

--- ،، که هرڅومره ډېر زده کوونکي په ټولګي کې وي، همهغومره د زده کوونکو د زده کولو توان ټيټيږي،،. ،، که درسخونديونه د ازمويينې له پاره نه وي، نوزده کوونکي دا درس زر له ياده باسي،،.

.... ۱۵ ....

لومړۍ نيونه د ټولګي لويوالي اوزده کوونکو اود زده کوونکو توان اړوندوالي په يوه لور د هرڅومره – همغومره – وينا په ګوته کوي. دويمه د که – نو – وينا يو شرط ورکوي.

د هيوپوتيزې ستاتيستيکي ازماېښت

ته امکانات لري، چې هيوپوتيزې ستاتيستيکي و ازمايې. د دې له پاره ته يوه صفر (H0) هيوپوتيزې او يوه مخامخ تيوپوتيزې (H1) ليکې.

بيلګه H0 :

د کړکيو ګڼون د همکارانو په توليد بواغيزنه لري،

بيلګه (H1)

د کړکيو ګڼون د همکارانوپهتوليد يو اغيز لري.

صفر هيوپوتيزې له دې مخ ته ځی، چې کوم اړوندوالی نه شته او مخامخ هيوپوتيزې بايد و ازمايل شي. ستا مخته يوه لړۍ ستاتيستيکي هيوپوتيزازماييني مخ ته پرتې دي، چې هيوپوتيزې فريفيڅير کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغنستان کې د روغې راتګ

راځئ لنډ په ګډه د هیوپوتبزو په مټه وڅیړو، چې په افغانستان کې روغه څنګه راتلی شي؟

دا څه چې موږ دلته څیړو، دا به یو لنډیزوي، چې د پوهنیز کارخوندیونه دې هرومرو نه وي، خوهغه کار به په داسې هیوپوتیزو ودان وي.

د دې له پاره هیوپوتیزې راوړو او ربښتیا یا سموالی یا کیدنوالی یې بیا ښایو.

لومړی: که طالبان او دولت سره خبرو ته کینې، نو روغه راځي.

دویم: که طالبان او امریکا سره خبرو ته کینې، نوروغه راځي.

.... ۱۶ ....

لومړي حالت ته: که د طالبانو اودولت همغږی سره امریکا همغږې نه وي، نو روغه نه راځي.

دویم ته: که د امریکا اوطالبانو سره حکومت نه وی همغږی، نوروغه نه راځي.

اوس دې نوې هیوپوتیزې ته:

دریم: که طالبان،حکومت اوامریکا خبرو ته کیني، نوروغه راځي.

دریم ته: که دا همغږي منځ ته راشي- بېله کوم زور- نودا بیا پخپله روغه ده.

څلورم: که حکومت پرته له نورو افغانې ډلو له نمایندګانوسره طابان وګورې، نو روغه منځ ته راځي.

دا هم ځکه نارښتیا ده،چې:

یو : که حکومت ورسره همغږی نه وي، روغه نه شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه: دوي د افغانستان خلکو ته مسئوليت نه لري، نو کيدی شي څه چې کوي يواځې د ځان په ګټه به يې وي.

دوي له دې امله د روغې پروسه کې فعاله ونډه نه شي لرودی.

پوهنيزه تيزې Wissenschaftliche These

په پوهنتيوري کې د تيزې بڼه هيوپوتيزې ده.

يوه پوهنيزه تيزې يوې ځانګړې لا رې ته نه ده اچول شوې.

د دې له پاره چې په پيداېښتپوهنه کې د تيزې منل په پوهنيزه چاپيريال کې جګه کړو، بايد تيزې

- يو روښانه او ټيک پيژندل شوی حکم يا پرېکړه وي،
- ناسمښوونيزه وي،
- د خپلې انځوروني په ترڅ کې کټمټ پاتې شي،
- هيڅ بله منلشوې تيزې رد نه کړي،

- هيڅ بله منلشوې تيزې رابنده يا محدود نه کړي،

سم انديز مخامخ ونه لري يا خوندي ونه لري.،

- د پسې ازماېښتور واقعيت باندې ودانه وي،

يوه بيلګه يې د نيوتن د خوزښت له تيوري څخه د کپلر لار يا قانون دی د ستورو ګرځنلار(قضيه).

په فرانسه کې تيزې د ډاکتری‌کار(Dissertation (*thèse de doctorat* ته وايي ورته نړدې لکه تيزس *thesis*انګلستان،المان اونور ژبوکې.

هغه کليمې، چې داسې لږ روښانه-ونه يې اړيينه

د خبرو له پاره د خبرو مواد: Stilmittel

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه کړی شي ډېر ریتوریکي خبرمواد (د خبرو مواد) ولري، چې له هغې ګټه اخستلی شو د دې له پاره ویونه چې په ژبنیز جوړښتونو کې ورکړل کیږي. دا لږ ستونځمنه ده، چې شعرشننه او کورکارکې دا متمئن موخه-ور وټاکو.

ژارګون Jargon **یوه ځانګړې ژبه همداسې وینا- یا ویینډول په نخښه کوي.**

ریتوریک **Rhetorik** د خبرو هنر

Oxymoron اوکسومورون:

اوکسومورون د یوه خبرموادو(خبرو مادو) په څیر ، په ټولډولونو لیکنو کې کارونه میندلی شي. له دې امله ځانله په لوریک رابند نه دی، بلکه اپیکي اودراماتیکي کارونو کې هم میندل کیږي.

Paradoxon: زیات وخت پارادوکسون د اوکسومورون سره بدلیږي(،، زه توانمند یم نسبت هغه خورا توانمندته،، هغه بیعقله دی و هغه ډېربیعقله ته،، ، ،، یواځنی تل پاتیکیدونکی بدلیدنه ده،،)، د دې مخامخ دا اوکسومورون ویونه په برکې لري، چې د خوندیونې یې یوبل ردوي(،، بې وینې تویولو جنګ،، ، سوله ییز انقلاب،،.

اوکسیومورون له خبرو او ورځنی

دا لږ ډېر دي

.... ١٨

دې ډک یا زه غریب کړم

دا بیړه له تلوار سره

تور سپین

کونتردکشن ادیکتو د اوکسومورون په څیر

خوښي درد

تور شیدې

ګرده څلوری(مربع)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګونګې چغې   یا

بې غږه چغې

چیازم: Der*Chiasmus*

چیازم خبروموا‌د (د خبرو ماده یا مواد) دي، چې موږ ورسره په لوریک کې مخامخ کیږو. دلته برابر ارزښته ویونه، برخغونډالې یا غونډالې په ټرلیپرلپسې ډول چلیپاډوله یا څلورلاریز سره مخامخ تنظیمیږي. دا په دې مانا، چې چیازم د دې توکو یوه څیره – هندارونیز نظم دی.

ماته ژبه کرانه ده   ګرانه ده ژبه ماته

دا یې هغه چلیپا - یا اټیران ډول لیکنه یا که غواړۍ څلورلاریزه لیکنډول

ماته ژبه کرانه ده

ګرانه ده ژبه ماته

پای یادونې:

- په دې لیکنوکې زیات ویونه راځي، چې په پښتو مانا یې ستونځمنه ده او روښانونه غواړي. زه به وهڅیږم یا هڅیدلی یم، داسې په یوه یا څو لیکوکې یې داسې لنډه روښانونه او پیژند ولیکم، خوزیاته شننه به ورسره نه وي، ځکه، چې دا هریو وی په خپل ځان کې یوه پوره لیکنه ده.

- ځنومسلکي ویونومانا کولوکې به دا ستونځې وي، چې ټیک مانا یې نه شو ورکولی یا نه ورکول کیږي، خوروښانه به یې کړواویا به ورته نږدې ګډوله-وی وکاروو.

.... ۱۹ ....

- زه خو د داسې لیکنوسره نوی یم، خو باور وکړی، چې هره غونډاله له الماني په پښتو انډول لیکم، خوند ترې اخلم.

- هره ریښه یو ځانکړی خوند لري او څوک چې له یو څه سره داسې لږ په اړیکو کې راځي، نو نوره مینه یې هم ورسره پیدا کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- زه پوهیږم، چې زموږ ډیر هیوادوال له ماخخه په دې ښه پوهیږي اوډېر څه به یې لیکلي وي، خوهر څوک یوه د لیکلوځانګړې لار لري، چې دا په پوهنه کې پخپله یو مړښت دی.

- زه چې موخه-ورې غونډالېراټولوم یا د همغږې لیکنې راژباړم، نو کوښښ کوم، چې منځپانګه یې راڅخه خرابه نه شي او دا کار پوره ستونځمن دی. که غونډالې کله،کله دپ،هیدنوستونځې لري بخښنه به راته کوی.

- زما بله ستونځه داده، چې دا هرڅه په پښتو ولیکم، نو دا هم یوساده کار نه دی، ځکه ژبه مو د ډېرو شیانو اوپه تیره بیا په پوهنه کې نابلده ده.

راټولوونکی: ډاکتر ماخان میری شینواری

،،Die **Antinomien der reinen Vernunft**

د سوچه هوښیارتیا یا فکرتوان انتینومي،،

د ایمانوېل کانت لیکنه.

یوه د مخه راوړنه:

١ - ما په یوه د مخه لیکنه کې دتیزې او انتیتیزې باندې خبرې کړې وي او هلته د انتینومي وی یا کلمې سره مخامخ شوم، لړورته کونجکاوشوم، ومې غوښتل،چې دا هم ګرانولوستونکوته له الماني پښتوکړم. نه پوهیږم، چې موږبه څومره ددې ،،د کانت،، د لیکنو سره بلد یو، خو زه ورسره سوچ بوچ نویوم، نو ماته یې له دې امله په پښتوکولوپوره ستونځې جوړې کړې، ډېروهڅیدم، چې خپل د لیکنې اوژباړې هنرڅخه کار واخلم، خوبیا هم نه پوهیږم، چې څومره به مې پوهوړ لیکلي وي. تاسو درانه فلسفیپوهان دې مرسته وکړي، چې دا زما نیګرتیا پوره کړي اوکه هر ډول مو خوښه وه.

٢ - زما له پاره دا فلسفي مسلکي کلیمې یا ویونه په پښتو هم پوره ستونځمن دي یا وو، هیله مې ده، چې داسې نیمه نیمخوره به مې یا لږترلږه د پرې پوهیدنې پښتوکړي وي، دا په دې مانا، چې پښتو اېدول به یې ورنږدې وي، چېموخه ترېوپوهیدلی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ – زه مسلکي نه یم، خودا چې دا د تیزې او... تر انتینومي پورې خبرې اترې مې خوښې شوې، ومې غوښتل ګرانو هیوادوالو ته یې وړاندې کړم، هیله ده، چې که داسې نورې لیکنې مولوستلې وي، دا مو هم داسې لړخه دپام وړ وګرځي.

،، د سوچه هوښیارتیا یا فکرتوان انتینومي،،

د سوچه هوښیارتیا انتینومي(یوناني انتی،، مخامخ،، نومي ،، لار یا قانون،،) د هوښیارتیا یا فکرتوان پوښتنې ته سم اندیز یا منطقي ردوونکې څوابونه دي. ایمانوېل کانت دا د سوچه هوښیارتیا کرتیک په ترانسڅندنتالې دیالیکتیک کې و څیړلې یا خبرو ته را واچاوه.

der *Kritik der reinen Vernunft Transzendentalen Dialektik*

(Vgl. Immanuel Kant: AA III, 281–382)

د سوچه هوښیاتیا کریتیک په همغه د مخه د لومړي چاپ په وینا کې کانت لیکي:

،، د خپلې پیژندنې په ډله کې (هم اندیزه ډله) انساني هوښیارتیا یا فکرتوان یو ځانګړی برخلیک لري:

دا چې دا(یعنې هوښیارتیا یا فکري توان) د پوښتنوله لارې زوریږي، هغه چې دی (دا فکري توان یا هوښیارتیا) یې نه شي ردولی: ځکه چې دی له پیداښته پخپله هوښیارتیا یا فکري توان له هغه نه شي تیرېدلی، چې ګوندې دا هغه ته ځواب نه شي ورکولی، ځکه چې د ا د ټول انساني هوښیارتیا یا فکریتوان له منځ پانګې اوړي.

د کانت له مخې اړیینډوله هوښیارتیا یا فکرکولتوان دې ته مائل کیږي، چې زموږ د خیال او قضاوت یو رایوځای شوی - یا راټول شوی یووالی ولټوي، چې له دې سره د پیژندنې د باوریکیدنې ورشو پراخه کړي. له دې سره دی د اصولو (پریځیپ) یا فکر(ایدې) یا نظر قضاوت ته راهڅوي، چې دا د ممکنه تجربو ورشو پرېږدي:،، ترانسڅندنت قضاوت،،. دا چې یو سوچه فکري توان یا هوښیارتیا له تجربې د مخه شتون لروده، چې د دې قضاوت توان له مخه لري، نویواځې د فکري توان یا هوښیارتیا، ردکیدونکي یا انتینومي او ناسمون، چې له دې سره منځ ته راتلی شي، رابرسیره کړي(راڅرګند یا رابربنډ کړي).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې پېژندتوان – یا هوښیارتیا کریتیک ،، د سوچه هوښیارتیا یا فکرکولتوان،، یوه برخه جوړوي ، چې د یوې ،، ټوله نړۍ،، فکر د یو شي یا مضمون په څیر لري.

یوګونې انتینومي

د کانت له مخې یوګونې ،، ردونخبرې یا ردونبحث،، یا انتینومي د تیزې او انتیتیزې په بڼه په لومړی سر کې یود بل مخامخ ایښوول کیږي یا راوړلکیږي. له دې پسې بیا د تیزې او انتي تیزې له پاره یوه ښوونه سرته رسولکیږي. په ښوونه کې هروار یوه یادونه ټرلکیږي

یا راوړلکیږي، چې د ردونې منځ ته راتلنه روښانه کوي او د هغه اوبیونې یا حل وړاندې کوي. دا د کاتیګوري سرلیک پسې ځي یا تعقیبوي.

تیزې اوانتیتیزې یې دي:

Antinomien der reinen Vernunft nach Kant (B454ff)

د سوچه هوښیارتیا یا فکري توان انتینومي

)د کانت له مخې یا اند یې (اوبیونه یا حل:

دا یو د بل سره مخامخ دربدلې تیزې او انتیتیزې د کانت له انده له

تیزې او انتیتیزې څخه د کومې په ګټه پرېکړه نه شي کولی .د دواړوله

پاره یو دلیل پیداکیدی شي، چې د کانت د منلي قانون یا لار له مخې

د ټولیزسم اند یوه اړیینکیدونکې څرګندېدونکې ښوونه ورکوي .دا چې

یو د بل ردکیدونکي اړیینکیدا رامنځ ته کیږي، کانت له انتینومي

(c) ketabton.com: The Digital Library

غږيږي .د هوښيارتيا يا فكرتوان ناسمه كارونه په ورځني ميتافزيک کې
د كانت له انده د يو د بل ردكوونكو قضاوت(پرېکړې) كونې)ميتافزيک
كريتيک دې وكتل شي (په ګوته كوي

دا پورته راپورته شوې پوښتنې د كانت له اند يواځې د
ترانسخندنتلفلسفې له لارې اوبى كيدى شي:

.

كه هوښيارتيا د پيژندنې دواړه سرچينې، پوهيدنتوان Verstandاو
احساسيدنوالى Sinnlichkeitپه پام كې ونيسي اودهغو هره برخه
سره توپيركړي، نوسړى په پام كې راوړى شي، چې دا وى،، نړى،، په
تيزې، انتيتيزې او ښوونو كې، زر تجربوي د را ټولې شوې كليمې يا
وى د ټولبرېښيدونكو ځرګندېدنو ،زر،، اينتلكتول،، د ټولو الاتو د يوه
سيستم په خير وكارول شي .بې له دې يو د بل له بدليدونو سره د
دواړو انتينوميو تيزې او انتيتيزې په برابرډول ناسمې انځوريږي، د
دريمې اوڅلورمې انتينومي ممكن دواړه د نړى-كليمې د همغه يوه
څخه د دواړو كاروندول رښتيا راووځې .د دريم داسې په نامه
خپلواكوالي انتينومي كانت ته اجازه وركوي، چې په خپله كارنده يا
عملي فلسه كې ازادي د پوستولات)Postulat،، تل رښتيا وينا،،.وينا
چې تل رښتيا نيولشوي وي يعنې تل رښتياوي (په خير رامنځ ته كړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې پسې راړنه:

څنې ویونه، چې ګومان مې دی اړیین وي، دلته داسې لړ د پیژند له مخې یا سره روښانه کوم.

:Postulatوینا چې تل رښتیا نیولشوي وي یعنې تل رښتیاوي.

کاوزالیتي Kausalität

..... ٢٣ ....

کاوزالیتي Kausalitätپه ټولیزه توګه په ژبکارونه او همداسې فلسفه کې د سرچینې او اغیز اړوندوالی په نخښه کوي، کوزالیتي ته سنونوم ،،سرچینه-والی،،.

ساده بیلګه:

دا چې ورښت ورېدلی دی، سرکونه لانده دي.

کتنه یا ژورکتنه : Einsichtکتنه یا ژورکتنه دې په ورځنې ژوند کې دا وي، چې د یوه شیورشو خویونه، اړوندوال او اړیکې ذهني ټیک وپیژندل شي، فکري راونیول شي او شي ډوله سم وپوهیدلی –واخستل –یا ومنل شي.

Erkenntnis:پیژندنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پېژندنې Erkenntnisوي له پاره یووالیز پیژند نه شته .په لومړي راتنګ -یا نزدېوالي کې کیدی شي پیژندنه)اېرکنتنیس (د پروسې او لاس ته راوړنې د یوه د کتنې یا تجربې له لارې ګټلې پیژندنه وښایو یا په نخښه کړو.

پیژندنتیوري)١ Erkenntnistheorie (د فلسفي بنسټورشو ده، چې د زده کړې یا پوهیدني له پاره پوښتنې د نیونو له لارې، د پوهنې او د باوري کیدنو منځ ته راتلونکې نورې بڼې په بر کې نیسي.

...... ٢۴ ....

له دې سره دا هم څېړل کیري، چې څه اخلاق او څه)ځان ته (رواکول څه سرته رسوي او د ګومان څه ډول د باوري کیدو په کوم ډول لیدوړ منځ ته راتلی شي.

)١ (پیژندنتیوري او نه پیژندتیوري .دا دوه سره بیل څه دي.

ترانسځندنتلtranszendental

ترانسځندنتل) transzendentalلاتین *transcendere*له پولې ،،اووښتنه،، (د پیژندنتیوري اړوندوالي د تجربو په)نسبت (کارول کیږي ـ دا په خیال کې راوړنې یا پیژندنې له مخې، کوم چې د ایمپیري تجربو له لارې لاس ته نه شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوړلکیدی، د هغه باوریوالی مګر باید ونیولشي، چې د دې سره رښتیاخوندیونه ولري او له دې سره پېژندل او پوهیدل شوني یا کیدوني وي.

د انسان فکریتوان پانګه، چې کتنه یا مطالعه یې لاس ته راوړي، اړوندوالی وپیژني، چې یو شی ونه ګوري یا پام ته رانه شي، یو قضاوت په وکړی شي او پسې یوې کړنې پسې مخ کړي یا ځان لوریز کړي.

.

.... ۲۵. ....

د هوښیارتیا**Vernunft**یا فکري توان وی په خپل نوي کارونه کې یو د فکر له لارې ټاکلې انسانۍ فکري توان geistigesانساني پیژندنې ته بډایي په نخښه کوي یا بولي.

د سوچه هوښیارتیا یا فکري توان انتینومي

دوېمه برخه/ ایمانوېل کانت

د کانت سوچه هوښیارتیا انتینومي کې دا لاندې د کانت تیزې او انتیتیزې په یوه لښتکي کې وې اوهغه په لومړۍ برخه کې له تاند درنې پاڼې څخه په چاپ کې نه دې راغلي.دا دۍ چېپه ځانله توګه تاسوته وړاندې کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تيزې اوانتيتيزې يې دي:

Antinomien der reinen Vernunft nach Kant (B454ff)

د سوچه هوښيارتيا يا فکري توان انتينومي

ګڼه	Theseتيزې	Antitheseانتيتيزئ
۱	،، نړۍ په وخت کې يو پيل لري، اود فضا له مخې په پولوکې رابنده ده.،،	،،نړۍ پيل نه لري، او په فضا کې پولې، په ځانګړې توګه هم د وخت په ليد او هم د فضا له مخې،ناپای ده.،،
۲	په نړۍ کې يو هر يوځای شوی شی له ساده برخو جوړدی، اوهرچيرته دا شته نه د ساده په څير، يا دا، څه چې دې يوځای شوي دی.،،	،،په نړۍ کې هيڅ يوځای شوی شی له ساده برخو جوړ دی(په نړۍ کې يوځای شوی شی له ساده برخو نه دی جوړشوی)، او هر چيرته په انځورونه کې نه-ساده شته(ساده نه شته).،،
۳	،،د پيداښتي لار(قانون) له مخې کوزاليتي يوګونې يا يواځنی نه ده، له کومې چې د نړۍ څرکنديدنه رابيليدی شي. يوه بله کوزاليتي د خپلواکی له لارې د همغې روښانه- ونې د نيونې له پاره اړيينه ده.،،	،،خپلواکي نه شته، بلکه په نړۍ کې هرڅه ځانله او ځانله د پيداښتي لارو يا قوانينو سره پيښيږي.،،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴	،،په نړۍ کې يو څه شته، کوم، چې د هغې برخه يا د هغې سرچينه ده،اوساده يو اړيين شتون دۍ.،،	،،هرچيرته ساده نه اړيين شته شتون لري يا شته، نه په نړۍ کې اونه د نړۍ دباندې، پرته د هغه له سرچينې.،،

نيونه، غوښتنه، ښوونه:

د دې نومونو سره موږ تراوسه بلد يو: فرضيه، ثبوت،ځواب يا ښوونه.

دا ويونه، چې زه يې دلته اوس د ګرانو لوستونکوسره شريکوم، زيات په شمير پوهنه کې کارولکيږي، خو په ورځني ژوند او نورو پوهنوکې هم ورسره مخامخ کيږو.

زه زما ليکنې له الماني ځخه راژباړم. زه باوري يم، چې له مانوږ تکړه کسان شته، چې دا کاربښه کولی شي، که دوي يې پخپله نه کوي، نوهيله ده، چې لږترلږه خومرسته وکړي.

وړاندنيونه(preconditio لنډ: نيونه، فرضيه)

وړاندنيونه يو حالت او يا يو خوي دۍ، چې بايد پوره وي، له دې د مخه چې يو بل حالت، يوه کړنه يا يو بل خوي او يا يوه بله پروسه د ښوني شي يا وښول شي.

د بيلګې په توګه په يوه څه کې د ننوتنې منلو يا داخېلېدو اجازې د مستحق کېدو له پاره ازموينه زيات وخت يوه وړاندنيونه يا که غواړۍ فرضيه ده

يوه وړاندنيونه کېدی شي يواځي د يوه حالت يا يوه خوی يوه وړاندنيونه وي.

په سم اند کې وړاندنيونه په لاتين کې د پريميسPremise په نامه هم بلل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شمېرپوهنه کې وړاندنیونه د یوې ښوونلارې یوه غوره برخه جوړولی شي

په دې توګه اینډکشن وړاندنیونه induction precondition *Induktionsvoraussetzung* پایونه د اینډکشن ښوونه Induktionsbeweis (the prove of induction)(د ځانګړو څخه په ټولیزو پایونه) پیل په نخښه کوي.

بېلګه: په ډېرو هېوادونو کې د تابعیت منلو لپاره په پوره سویه د ژبې زده کړه مخ د مخه وړاندنیونه ده.

په افغانستان کې د پوهنتون ننوتنې لپاره د کانکور ازموینه وړاندنیونه ده.

قضیه یا جمله:

جمله په شمېرپوهنه او سم اند کې یوه نوې پوهه یا پېژندنه ده، چې له اکسیومونو، ټاکندویو (پېژندونو یا تعریفونو) او څرګند جملو څخه فرمولبمدي کیږي. ددې لپاره، چې د یوې جملې وینا و منل شي یا وپېژندل شي، باید و ښوول شي . که په کره توګه ونیسو نو دا یوې منلې legitimierte (قانوني) پرلپسې ټولګیز (صنفي) پریدیکاتي سم اند د پایونې پرلپسې ده یا که غراړۍ پایله ده.

ښوونه:

په شمې رپوهنه کې ښوونه د یوې وینا د رښتیاوالي یا نارښتیاوالي باوري راوېستنه (ښوونه) ده. دا د اکسیومونو، چې سر له سره رښتیا نیول شوي وي او نورو وینا و څخه، چې رښتیاینه یې تیاره ښوول شوي وي راوېستل کیږي.. دلته له اکسیوماتیکي **axiomatischen** ښوونې خبرې کوو.

شمیرپوهنیزېښوونېزیات وختپه وړو، وړوپلو د نورو غونډالویا جملوپه بنسټ سرته رسیږي.

جوړښتیزې – او نا جوړښتیزې ښوونې.

شتونښوونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتونښوونه چې وښايي ده، يا يوه تلنلار ورکړ شوې، چې اوبی ته موبيايي،دا په دې مانا چې، يواوبی جوړيږي يا منځ ته راځي.

د يوه نه جوړښتيزې ښوونې سره د خويونو لرلوسره د يوه او بيشتون پای کيږي. کله ختيناسيده نيونې کيږي، چې اوبيدې شتون نه لري. له دې ښوونو لاس ته نه راځي، چې سړی ځنګه اوبی لاسته راوړي.

غوښتنه (ثبوت) Behauptung

غوښتنه (ثبوت) Behauptung يا ،، څرګند يا روښانه حکم ،،تضمين شوی قضاوت،، هم بلل کيږي، يوه جمله ده د ځانګړې مانا سره او له ويونکي څخه داسې ويل کيږي، چې ټوليزه او د تل لپاره وي. که د بېلګې په توګه څوک پوښتنې ته ، چې ايالندن له پاريس څخه لوي دی،؟

ځواب وايي: لندن په ۲۰۰۰ ز ک کې د پاريس څخه زيات اوسيدونکي لرل،، نو له دې سره دی غوښتنه رامنځ ته کوي.

يوه غوښتنه نه يواځې لکه (څرکندونه) ويېنه يوه جمله ده د ټاکلې خونديونې (متن) سره، بلکې يو ټوليز ه کړنه کاروايي ده: د ويل شوې وينا لپاره يوه ټوليزه په اختيار کې نيونی (چې ګوندې د ټيکوالي دعوا پرې شوي وي) باوري کيدنه. John R. Searl د دې لپاره د خبروکار"speach act" کلمه و کاروله.

غوښتنې کېدی شي ټيک (همداسې رښتيا) وي يا نارښتيا. دا له دې امله موخه ورې دي، چې غوښتنو باندې د منلو او ردونو له امله خبرې اترې يا که غواړی مباحثه وشي، شک

 پرې راشي، ومنل شي يعنې تصديق شي، چې زور پرې واچول شي، وښوول شي، رد کړاي شي (ياني تضاد يې وښوولی شي).

د نورو ژبنيو څرګندونو څخه يې رابېلونه

 غوښتنې (ثبوتونه) نه دي لکه دا لاندې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ – په نیونو ودانې یا فقط نیول شوې یا نا جدي جملې. بېلګې په توګه په ادبیاتو، ژبتمرینونه یا ټوکې ټکالې لکه (،،په یوه وخت کې یو پاچا وو............،،)

۲ – پوښتنې، شک، ګومان (،، نه پوهېږم، چې ایا دا با راشي،،)

۳ – تیوریتیکي نیونې (،، نیسو،چې هر مالک د جګې ګټې هلې ځلې کوي،،)

۴– امر (،، لاسونه جګ،،)

۵ – کلیمه ټاکنه یا نومینال پېژند: ،، د زیاتو اتومونو ټینګ تړنه دې ،، مالیکیول ،، و بلل شي.

۶ – د ځانیز خوند یا مزې څرګندونه (،، دا موزیک مې ښه راځي،،)

کومه ګټه نه لري، چې دلته د ربښتیا پوښتنه رامنځ ته کړو. دا ډول جملې له بله اړخه په ارزښت کیږي، د بېلګې په توګه موخه ورتیا، هنري خوندیونه، مجلس ارزښت.

د غوښتنو ډولونه.

غوښتنې د خپلو منځپانګو له لارې په برخو وېشل کیږي، د بېلګې په توګه:

— غوښتنه، چې نړۍ څنګه جوړه شوې، داسې په
نامه empirische یا په تجربو ودان، په ربښتیا faktische یا مثبت

ښووونه(،، دا ونه له لسوکالو زړه ده،، ، ،، سرپ له وسپنې درانه دي،،). دا ډول غوښتنې تجربه- پوهنه ده، په ځنګړې
توګه empirische ایمپریکي کارونه په پیداېښتې پوهنو کې.

— سم ادیز- شمیر پوهنیزې غوښتنې (،،د ۱۴۴ څلورۍ ریښه ۱۲ ده،،). دا د شمیرپوهنې او سم اند اله ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

— ارزښتیدونکي غوښتنې (،، سپین و برګ ته ښه باجه یا رباب وهي،،).

— یوه لار ، یوه کچه، اخلاقي غوښتنې (،،سړی باید له دوي سره مرسته وکړي، چې بې له کومې تیروتنې یا ناوړه کړنې یا ګوناه اړ شي،،). دا ډول غوښتنې د نورماتیو-یا مثبت اخلاق Ethik الې دي.

— hermeneutische روښانه، موخه ښوونیزې غوښتنې (،،د سپین بیرغ ښکاره کونه دا مانا لري، چې: ،، موږتسلیم یو،،). دا ډول غوښتنې د ژب – او کلتورپوهنې الې دي.

د نني سایکولوژیکي یا دننه (ځان) کتنې غوښتنې
innerpsychische oder introspektive Behauptungen

(،، زه د غاښ درد لرم،،. ،، ګپینی خوږ خوند لري،، ، ،، زه ګورم، چې ترمومتر۱۰درجې څیلزیوس ښایي،،).

غوښتنې په نوروبرخو هم وېشل کیږي په:

— غوښتنې په پخواني وخت کې په یوګړو یا ځانګړو پېښو، اوسمهال یا راتلونکو پېښو.

(،، ګوېتې په ۱۸۳۲ کې ومړ،، که د ګوېتې په ځای مې کوم افغان لیکلی،نود زېږېدنې یا مرګ ورځ مې یې باید اسانه پیداکولی شوی، دا چې دا مې نه شوکولی، اړ شوم همدا الماني پرېږدم.په خواشینۍ).دا ډول غوښتنې د تاریخپوهنې الې دي.

— د ټاکلو ډولونو شیانو شتون غوښتنه (،، په دې ځنګله کې ډینګرۍ شته،،).

— په تجربوي قانونمندۍ یا لاراړوندوالي غوښتنې (،، که څوک یوه کریستال ګلنۍ په مرمرځمکه وغورځوي، زرې زرې کیږي،،)

— د علتونوغوښتنه (،،سپی مړ شوی، ځکه چې هغه سرطان لروده،،).

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ د ثبوت په ځای د دې نوي وی ،، غوښتنه،، سره بلد نه یو، خوګورو چې دا سم همغه ثبوت دی.

غوښتنه: سپی په سرطان مړ شوی.

ښوونه: دا بیا باید وښوول شي، چې همداسې ده اوکه نه.

Imperativ په امریه بڼه، غوښتنې، امر

Implikation په کې رادننه کونه

جمله (شمیرپوهنه)

جمله په شمیرپوهنه اوسم اند کې یوه نوې پیژندنه ده، چې دا له اکسیومونو، پیژندونو او تازه پیژندل شوو جملو څخه وتلې فرمولبندي کیږي یا جوړیږي.د دې له پاره چې د یوې جملې وینا دپیژندلشي،باید دا وښوول شي.

په نورمال ډول جملې د خپل غوره والي په ترتیب په یوه اهرامډوله ترتیب پهبرخو وویشل شي، چې ترتیب یې داسې برېښي:

۱ – Lemma مرستندوی جمله (د یوه غوره ښوونه کې مرستندوی جمله)

۲ – Korollar د کره کونو یا ترې لاس ته راوړنو یوځایکول، چې دا له یوې جملې یا یوه پیژند بې د لویو بوختوالوراکول کیږي. زیاتوخت پای لاسته راړونې)

۳ – Proposition (سم اندیزې ویناوې).

۴ – جمله یا تیوریم Theorem (پوهنیزه – او بنسټجمله یا سټجمله. Theorem تر اوسه په زیاتو ژبو کې کارولکیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تل ژبنيز – يا ورځني ژبنيز ليدنې غوښتنه

— تل ژبنيز ليدنې غوښتنه په ټوليزه توګه فکر دی.. که سړي ته يو فکر يا پيښه پيدا شي، نو سړی کړی شي دا يوه غوښتنه وبولي.

بيلګه- غونډاله: زما غوښتنه ده،چې زه موټر بيايم.

مانا: زه اوس په دې فکرراغلم، چې په موټر کې ځم.

غوښتنه د فلسفې له ليده يا له مخې:

د فلسفې پوهنې له مخې د **Immanuel Kanntichnochnicht** (ايمانول تراوس مې نه پيژاند) کاتيګوري (ډلې) غوښتنه د احتمالوالي لارو – – يا قانونمندۍ په بنسټ په درې برخکاتيګوريو وېشل کيږي: دروغ، پوهيدنه اوتوکلي پيښيدنه.

د **kategorischen Konjunktivs** يا ناسيده ويناو په بنسټ دروغ هغه دغوښتنې زياته پيښيدونکې بڼه ده.

ويناډولونه يا وينابڼې:

درې Modi مودوله يا ويناډولونه شته: انديکاتيو، کونيونتيو اوايمپيراتيو

انديکاتيو Indikativ نومينال وينابڼه ده: ته ځې، هغه ځي او داسې نور.

کونيونکتيو يا ناسيده وينابڼه: غوښتن- يا هيله بڼه: زه به لاړ شم، ته به لاړ شې.

ايمپيراتيو Imperative امربڼه: لاړ شی.

Konjunktiv ناسيده وينا:

کونيونکتيوپه هغه حالتونوکې کارول کيږي، چې ريښتونی نه، بلکه يواځې شونی يا ممکن وي. يا دا:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات وخت وينا په ناسيده ويناکې د امکان په چاپېريال کې راځي، دا د امکانبڼه هم بلل کيږي. کونيونکتيودا نه ښايي، چې يو څه شوني دي.

زه به لاړ شم، ته به لاړ شې اوداسې نور.

دا موضوع پوره اوږد او په زړه پورې د خبروځه لري.

دا څه ليکنې مې چې وکړې، نود ژبې سره مې مينه نوره هم زياته شوه اوداسې وايم، چې په دې زاړه بدن يا تيروخت د ژبې زده کړې شم.

دا زما يوه مشوره ځوانانو اوپه پوهنه کې هڅاندو ته ـ په هره پوهنه کې چې وي- دا ده، چې بې له يوې پرمختللې دباندنۍ ژبې – چې وړانيزمې انګريزي ده- هيڅ نه کيږي، موږډېر د زده کړو وروسته پاتې ټولنه يو اوژبه موتوانمنده، خو هم وروسته پاتې ده او هرڅه بايد له بلې ژبې راونيسو.

ډاکترماخان ميرې شينواری

Formale Logik فورمال سماند

.... ۳۶ ....

د فورمال سم اند لاندې په ټوليزه توګه يو سم اند پوهيږو يا يو سم اند په نخښه کيږي، چې دا د ويناو سم انديزو بڼو منځ کې اړوندوالي او د دې بڼو منځ کې د رابيليدنې -او د لاس ته راوړناړيکو سره بوخت وي يا ځان بوختوي.

په دې تنګې يا نږدې يا راټولې موخه په ټوله کې سم اند داسې په نخښه کيږي، چې دا د ويناو اوپايلاسته راوړنو يو په دباندنۍ بڼه (فورمال) انځور کاروي.

يا دا: د فورمال سم اند په ورشوکې انتيتيزې د هغې د اړونده تيزې په نه-والي کې پوهيدل کيږي. تيزې يعنې پ پورې انتيتيزې هم اړه لري (،، نه پ). د انتيتيزې رښتياوالی ،، ناسم يا نارښتيا،، دی تر هغې چې همغه تيزې ،، رښتيا يا سمه،، وي، او په څټ.

.... ۳۳ ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې امله هرې انتيتيزې ته ټيک يوه تيزې شته. تيزې او انتيتيزې نه شي کيدی هممهاله ،، رښتيا،، او نه هممهاله ،،ناسم يا نارښتيا،، وي.

بيلګې:

تيزې: دا کور سور دی.

انتيتيزې: دا کور سور نه دی

تيزې: سپين په ۱۳۰۶ کې مړ شو.

انتيتيزې: سپين په ۱۳۰۶ کې مړ شو ی نه دی.

دا قناعت بيرته د فيلوسوف هيګل ترِيادي Triade تيزې، انتيتيزې اوسينتيزې ته ځي.

پراګماتيکي: د هغې کړنې کړنه ده چې اړيينه وي بايد وشي او ښوول شوی وي، چې په رښتيا کار ورکوي يا په رښتيا کيدی شي.

لنډ: هغه څه چې کړوني وي، بايد وشي

Logik سم اند يا منطق

مانا يا ترېپوهېدنه:پوهنه، د جوړښت پوهنه، د فکرکولو ښه اولارې يا قوانين، د ورکړشوو ويناو په بنسټ پايول، فکرپوهنه يا فکرپوهيدنه، د اړيين فکر پوهيدنه، اندپوهنه يا سم اند.

سرچينه: وروستی لاتين لوجيکا(يونانيlogikḗ = د اند پوهنه، logikós ته = هوښيارتيا اړوند)

پيژند: د لوګيک سره ((von logikè altgriechisch λογικὴ τέχνη زوړ يوناني وی, انديز يا فکري هنر,‚denkende Kunst‘).

په ټوليزه توګه هوښياره پايونه او په ځانګړې توګه د هغه پوهيدنه يا پوهه – د پايونپوهيدنه - يا پوهنه يا هم اندپوهيدنه – په نخښه کوي. په سم اند کې د دلايلو جوړښت نظرد هغه

وباوريوالي ته خيړل کيږي، د وينا (د وينا پيژند د شميرپوهنې سم اند کې وګوری) د منځپانګې څخه خپلواک. همدا په دې موخه سړی د ،، فورمال،، سم اند څخه هم غږيږي. په رواج يا ورځنيډوله سم اند د فلسفې يوه برخه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیلیز ورځنې یا رواجي سم اند ګاونډ ریتوریک یا د خبرو هنرته ځان وديز کړ یا وده وکړه. په شلمه پیړۍ کې د سم اند لاندې سیمبول لوجیک یا سم اند پوهیدل کیږي، چې دا د

شمیرپوهنې (د شمیرپوهنې سم اند هم دلته داسې لږ راوړم) په دننه کې اوتیوریتیکي اېنفورماتیک کې کارول کیږي.

بیلګه:

دواړه سپي رښتیا اونارښتیا هوسۍ پرابلم ښکار کوي، سم اند د تورې سیلوګیزم (–سم اند) سره په وسلوبار پسې بیږه کې دی. کینې لاندې پریمینا دس، په یوه سمڅ کې، د سم اندیزو دلایلو فلسفې کې تم شو.

Syllogismus: (رښتیا لاسته اوړنه؟؟ بیلګې څخه ښه پوهیدلی شو): سم اند، چې له دوه نیونو یوه رښتیا لاس ته راوړنه له ټولیز څخه و ځانګړي ته راباسي.

Parmenides: د یوناني فیلوسوف پلاتون د ،، ،، یووال اوډېروالی،، لاندې یوه لیکنه.

مودرن سیمبولیک سم اند د پیداېښتي ژبې په ځای منځ ته راوړلې – یا مصنوعي ژبه کاروي(یوه غونډله لکه منه په پرېدیکات سم اند کې د بیلګې په توکه فورمالي کیږي) او په کلکه یا ټینګ پیژندلرونکی پایلار کاروي.

د داسې یوفومال سیستم له پاره بیلګه ویناسم اند (Aussagenlogik) (دلته د اتومي ویناوو په ځای توري کارولکیږي(زما د سم اند کتاب)) دی.

سومبولیک سم اند شمیرپوهنیز سم اند هم بللکیږي یا په راتنګه موخه فورمالیک سماند.

-- Philosophische Logik فلسفي سم اند یا - منطق

فلسفي سم اند د بیلابیلو سم اندونو یو ناتیز (پخ ؟) راټولشوی وی دی، چې دا ټولګیزه ویناسم اند اود پرېدیکات سم اند په بیلابیلو ډولونو بدلوي یعنې تغیر ورکوي همداسې پراخوي، په لار ، په کومه کې چې د هغې په ژبه کې د دې له پاره چې د ټاکلو خبرورشو ده، په نورو اوپراتورونو(اوپریاتور په شمیرپوهنه کې یوه ټولیزه لار ده) ماړه کاندې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات د خبرو لاندې د ټولګيز سم اند څنګيدنه -كه لږسخته يې ووايو-، بې لارې كيدنه داسې سم اندونه انځوروي، چې د ټولګيز سم اند له ټاكلواكسيومونو(منل شوېو ويناوې) تيريږي. دا په راتنګه موخه نه-ټولګيز سم اندونه هغه ،،كمزوري،، ټولګيز سم اندونه دي، دا په دې مانا چې په دې سم اندونو كې لږ ويناوې باوري دي نسبت وټولګيزسم اند ته، خو هلته باوري ويناوې ټولګيزې هم باوري دي.

دې پورې اړوند د L. E. J. Brouwer ودېزشوی Intuitionistische Logik دې، كوم، چې د duplex-negatio„ د دوه واره نه-والي" اكسيوم (د يوې وينا p د دوه واره نه-والي څخه يېرته p لاس ته راځي)

(DN)

خوندي نه لري، له كومې سره چې جمله "tertium non datur„ (د هرې وينا p له پاره باورلري:

.... ۳۵ ....

p يا نه-p)

(TND)

نوره رابيليدوړنه ده، Ingebrigt Johanssons دMinimalkalkül ، د كوم سره چې جمله "ex falso quodlibet„ (د يوه مخامخوالي (تضاد)څخه يوه په خوښه وينا لاس ته راځي)

(EFQ)

دا خبرې اترې زما د شميرپوهنې سم اند كې پوره څېړل شوي.

نوره نه شي رابيليدلی،همداسې په دې پورې تړلی Relevanzlogiken، په كوم كې چې ټيک د دې بنې باورلري، په كوم كې چې د كوزال له پاره غوره(relevant) دي

بل لور ته د سم اند يادونه كوو، چې پرينځيپ يا اصول لري، كوم چې باوري نه دي. غونډاله لومړی داسې بربښي چې د ګومان له مخې دا سمانديز بنسټجمله ووايي يا افاده كړي:

كه p باورولري، نوكيدی شي p ، داسې بربښي، نوره ناسمه نه وي.

سره له دې هم دا په ټولګيز سم اند كې باوري قضيه نه ده. تر هغې ټولګيز سم اند ماكسيمال-كونسيستنت، دا په دې مانا چې تر هغې د يوه ټولګيز ګومان هره اري توانمندونه به مو يوه مخامخوالي ته لاربښودوي، دا غونډاله د يو بل اكسيوم په خير نه شي ورزياتيدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- ډېر ارزښتيز سماند او فوزي سم اندFuzzylogik

د ې ته پراته ډېر ارزښتيز سم اندونه ولاړ دي، په کومو کې چې د دوه ارزښتوالي پرينځيپ (زما د سماند کتاب دې وکتل شي) او زيات هم د ارستوتالس د دريم ناشونوالي غونډاله (زما د سم اند کتاب دې وکتل شي) باورنه لري، د دې لاندې د Jan Łukasiewicz د("Warschauer Schule„) د درې ارزښتوالي اوډېر ارزښتوالي سم اند.

کې شمير کارونې په Steuerungstechnik کې(د يوه حالت اغيزمنوالي، يو سيستم بل حالت ته وړل کيږي) دا کار د معلومات او خبرخپرونو له لارې کيږي) د ناپای-ارزښتوالي فوزي-سم اند کې ميندل کيږ، په داسې حال کې چېپای-ارزښتوالي سم اند د

.... ۳۹ ....

Gotthard Günther سم اند ("Günther-Logik„) پخپله پوره کيدونکې نيونې په سوسيولوجي کې په کار راغلي.

-- نامونوتون – يا جکټيتيدونکی سماندونه
Nichtmonotone Logiken

.... ۳۶ ....

سړی يو سم انديز سيستم مونوتون بولي، که هر باوري دليل باوري پاتې شي، که سړی نورې نيونې هممورزياتې کړي: څه چې يوځل ښوول شوي، هغه په مونوتون سم اند کې هم تل باوري پاتې کيږي، يعنې هلته هم، که سړی په وروسته کې نورمعلومات هم د لاسه کړي(د ،،د،، په ځای مې،،تر،، ليکلی وو، خو وروسته مې ورته پام شو). ډېر سم انديزسيستمونه دا مونوتوني خويونه لري له دې سره ټول ټولګيزسم اندونه لکه وينا – او پرېديکاتي سم اند.

په ټولورځني او هم په پوهنيزه پايونه کې زيات (د وخت سره) تيرېدونکي پايونلاسته-راوړنې لرو، چې دا په کره سم انديز ډول باوري نه دي اود نورو څنګ کې په وروسته وخت کې له منځه بايد لاړې شي. د بيلګې په توګه وينا،، توکس يومرغه دی.،، او ،، زيات مرغان الوتلی شي.،، ،نوپايونه به دا وي، د (وخت) تيرېدنې سره سم په دې پای کوي، چې توکس الوتلی شي. مګرکه موږنورزيات معلومات لاسته راوړو، چې،، توکس پينکويين دی.،، ،نو دا پايونه بايد سمه کړو، نو پينګووېين الوتنوړ مرغان نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره چې دا ډول پایونه هکپکووني انځورکړو ، نه مونوتون سم اند وده وکړه یا منځ ته رغئ: دا له مونوتوني خویونو تیرېږي، دا په دې مانا چې یو باوري دلیل کیدی د نورونیونو په ورزیاتونو ناباوري شي.

د دېفاولت-پایونې (ستاندارد نیونه) له امله موږ کنسکونت ته راځو، چې توکس الوتلی شي. د یوه ټولکیز-سم اندیز پایونډول له لارې موږوکړای شو وښایو، چې توکس نه شي الوتلی. په دې حالت کې دېفاولت له منځه ځي او د ټولګیز-سماندییز کونسکونت پسې کارول کیږي. دلته دا -دلته شډل لیکو- تلنلار د سواره دېفاولت-سم اند په نامه بلل کیږي یا په نخښه کوو.

ډاکتر ماخان میږی

شینواری

د شمیرپوهنې منطق یا سم اند

Mathematische Logik

د جودرې شهیدانو ته

بیل یادونه: د ا لیکنه ځانله د شمیرپوهنې مینه والوله پاره په پام کې نه ده نیول شوې، دا د هر مسلک ویونکوله پاره اړیینه ده، ځکه چې وایي شمیرپوهنه هم د فلسفې برخه ده او پرته له دې شمیرپوهنه په ټولوپوهنو کې ځغاستې.
له دې د مخه یوڅو اړیینې راوړنې. له هرڅه د مخه هغه غوره پیژندونه، چې د هرچا له پاره په زیاتوپوهنوکې اړیین دي: دلته نیونه، غوښتنه، ښوونه او نور اړینخه څیړل شوي،خو هغه د تاند درنې خپرونې په سپتمبر ۶ . ۲۰۱۹ ګڼه کې خواره شوي، مینه وال یې هلته کتی شي.

سم اند (سماند) منطق (logic لوژیک یونانی کلمه ده، چي

اند(فکر) یا وی(لغات) ته وایی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وينا د ټيک يا کره فرمولولو لپاره د سم اند څخه کاراخستل کيږي د فورمال سم اند، د سم اند پوهنی بنسټ، د فکر ډول او فکر کولوقوانينو په څير يې څيړنه د اريستو تلس(۳۸٤ تر ۳۲۲ ز۰ ک۰ ا)) له خوا کيښول شو.

د شميرپوهنی سم اند د شمير پوهنې د يوې برخی په څير پرمختګ يا وده وکړه. سم اند د شميرپوهنی بنسټ دۍ او د شمير پوهنی په ټولو څانګو کی ننوتی.

پوهنيزه ژبه او پيدايښتي- يا طبيعي ژبه

اند (فکر) او ژبه يو له بل سره داسې تړلي، چې بيليدنه يې ناشونې ده. په ورځني ژوند کی انسانان خپل اند په پيدايښتي ژبه څرګندوي، مګر دا د مسلکي ژبی په څير د پوهنی(علم) لپاره بسيا نه کوي، ځکه چی د څنو لغاتو مانا کره يا ټينګه نه ده ټاکل شوی، دا په دې مانا، چی په پيدايښتي ژبه کی يو لغات بيلی بيلې ماناوي لري د شيانوله پاره ځای اړونده بلابيل نومونه شته لکه لور(د ريبلو لور) او لور(په کومه لور) او يا څو لغاتونه ، لکه شلغم، ټيپر او منګړيتې، چی همغه يو څه يا شی په ګوته کوي۰

په مسلکی نومونو کې يو څوترمينولوجي(Terminology لاتين، يونانی: په يوه مسلک کی شته(موجود دي) د مسلکي لغاتونو ټولګه او

په همدې توګه د هغوي ښوونه ، منځ ته راوړل کيږي، چې د کلمو موخور کره ياکلک ايښوولو (ځای پرځاي کولو) د نورمي ويناو استعمال او د هغوي او د ورځنۍ ژبی ويناوود څخه ګټه اخلي.

.... ۴۱ ....

په دې ډول په شميرپوهنه کی هم يوه پوهنيزه ژبه منځ ته راغلې، چی له پيدايښتي يا طبيعي ژبې او يوې ځانګړی ترمينولوجي سره يوځاي شوې يا په بل ډول :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنيزې ژبی او يوې ځانګړي ترمينولوژي ټولګه ده.

له دې امله شميرپوهنه په يوه لوړه کچه ټيکوالی(Exaktheit) ، په يوه لنډ، روښانه، څرګند او له دې امله يو ليدوړ « وينا ډول» درلودی شي.

شميرپوهنه او سم اند دواړه ديوې سمبوليک ژبی څخه د کارونی يا استعمال کار اخستی شي. د لغاتو په ځاي نخښی اېښوول کيږي، چی مصنوعي منځ ته راغلي او په ځانګړو مانا و سمبال دي.

د شميرپوهنی پوهنيزه ژبه کې غوښتنه داده، چې بايد په کلکه او روښانه توګه د ريښتونو (Realität واقعيتونو) شيانوObjects، د هغو شميرنيزو څيرو او د دې لپاره پيدا يا منځ ته راغلو نخښو منځ کې توپير وکړي. شيان له انسانانو احساسيږي، د يوه ذهنيت (Abstruction ابسترکشن) له لارې په يوه کليمه څيره (متصور؟) کيږي او شته والی يې د يوې نخښې جوړخت construction ممکنوي. څيره کوونه يې د شميرنې شيان دی او يوه «نخښونه» غوره کوي، چې ديوه نوم اوزيات وخت د يوې نخښې په څير ځان نيسي يا ځان څرګندوي، د بيلګې په توګه : لکه هر پيدايښتي ګڼ د يوې نخښې داسې په نامه ګڼخښې له لارې انځوريږي٠ دا نخښه څيفر Ziffer يا ګڼخښه، چې عربې همغۀ صفر دی, بلل کيږي٠ داسې نخښونې دبنسټيزو نخښۀ څخه منځ ته راغلي. په درسي ځاي سيستم کې بنسټيز څيفرونه يا ګڼخښې په لاندی ډول دي: ۰ ، ۱ ، ۲ ، ۳ ، ٤ ، ٥ ، ٦ ، ۷ ، ۸ ، ۹ ٠

د شمير پوهنی سم اند بنسټيزې کلمي

۱ثابتی(همغه يا تل همغه، همغه ارزښتيزې) ، اوښتونی يا اوړيدونی يا واريابلې ، ترمونه

Constants, variables, terms

په شميرپوهنه کې شيان، د شيانومنځ کې اړيکې او د شيانو تړنې په نخښو(سومبو-لونو) انځوريږي٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

١ – شمیرپوهنیزې نخښې

- د ثابتو(تل همغو) لپاره نخښې (علامې) دا د یوه کره ټاکلې مانا لپاره نخښې دي يانې تغير نه خوري، لکه ۷ ، ۱۲ ،e, pi او يا که دا د مخه څيره رانه يوناني پي π او داسې نور

–د اووښتونو يا واريابلو لپاره نخښې: دا د یوې ورکړ شوې ډيرۍ (په ډيرۍ پوهنه کی روښانه کيري) داسې په زړه پورې توکی لپاره یوه نخښه ده، کومه چی د

.... ۳۹ ....

– اووښتونوښستډيرۍ بلل کيري، دا په لاتين تورو په نخښه کيري او کله کله په اندکس(ز٠ايندکسونو) يا پيژندنخښه index(ز٠ پيژندنخښې Indices) چې ايندکس د تورو ښو ته راځي په نخښه کيري٠ لکه

$a_1, a_2, b_i; i = 1, 2, 3, \ldots, x_i$ يا

a1;a2;a3;...ai.; i0 1,2,3,......

داسې مناسب ليکنه يې نه ده، خو اړيم، چې داسې
يې وليکم، بل ډول ن ج ته نه شي پورته کيرۍ.

اړيکنخښې :

دا د شيانو اوګڼونو منځ کې د اړيکو نخښې دي لکه < , >، ≤ , =
≥

- د ښلونو،کارونو، تړنو يا عمليونخښې : لکه زياتون-، کمون- ، ځل-، او ويش نخښې:/، : +, -, *

- تخنيکې نخښې : لکه سيميکولوم („ „)، نوکان ( ) او نور ډولونه يې او کوما ،

د نخښو لړۍ : که نوکان، واريابلی(اووښتونې), ثابتی او د هغوي يوځاي ايښودل د اړيکو- ، ښلونو- ، او تخنيکی نخښو يوځاي ايښوول موخه ور يا هدفمند يو په بل زيات شي، نو يوه د نخښو لړۍ ترې منځ ته راځی٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیلګه :

الف : د3.(1 + 2a) – a + 144 یوه د نخښو لړۍ ده

ب :11x =6 – 3a).(12 – b)، دا د نخښو لړۍ نه ده، ځکه چې د نخښو لړۍ موخه وره نه ده اینښوول شوې، د برابرنخښې د مخه نوک نه شته، دا په دې مانا، چې له دې څخه څه نه پوهیږو۰

۲ – ترمونه terms, Termen : ترمونه مودمخه لړ روښانه کړل،نور زموږ له پاره دلته بسیا کوي.

بیا

د شمیرپوهنې سم اند نو څه شی دی؟

.... ۴۰ ....

داسې یې را ساده کوو: د شمیرپوهني سم اند(منطق) د وینا سره سر او کار لري.

وینا څه شی دی؟

وینا Aussage

دا چې انسان د خپل چاپیریال د ټولو شیانو او پیداینښتونو سره لاس په ګریوان دی، نو پوښتنې او هیلې رامنځ ته کیږي،غوښتنې لري او ویناوې کوي، په کومو ویناو کې، چې شیان او رینښتونی(واقعیتونه) بیرته هنداره (منعکس) کیږي یا په یوه څه یا شي، چی وینا کیږي، نو موخه ترې د هغه څه رینښتونې ځاننیونه ده۰ یوه وینا په واقعیت کې ټیک هلته رینښتیا ده، کله، چې په هغې کې شي حالت یا بهتره شي ځاننیونه په رینښتونې شته یا موجود وي، په بل حالت کې دا وینا نارینښتیا (غلطه) ده.موږ نیسو، چې دا څه دې په شمیرپوهنه کې کره ټاکلي وي او پریکړه دې پرې کیدی شي.

زه هڅیدلی یم، چې څو د شمیرپوهنې سم اند پیژندونه له تاسوشره شریک کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پژند(تعریف) :

وینا د یوه شی ، ځرنګوالي (چې ځنګه دی)، د هغۀ بیرته هنداروونه ده. (دا په دې مانا، چې وینا یو شی په وینا کې همهغسی ښایې لکه ځنګه چې دی له دې امله شي هنداروونه یامنعکسوونه)، چې د ژبی له لارې وړاندې کیږي یا په همدې ډول په نخښه کیږي.

یا په بل عبارت وینا د کلیمو داسې هدفمند یوځایوالی یا یوځای اېښوول دي، چی د یوه شی ځانیونه او د شیانو رېښتونې اړیکی بیرته هنداره کوي او موخه وردی، چې د هغه درېښتیاوالی پوښتنه رامنځ ته کړای شي.

یا په بل ډول :

د وینا لاندې سړی یو ژبنی یوون، یا یووالی) واحد (unit ,Einheit پوهیږي، کوم چې د شي اړیکی (د شي ځرنګوالی) بیانوي. دلته دا مهمه نه ده، چې دا وینا په کومه ژبه، په پیدایښتي (طبیعي) او که په مصنوعي ژبه ویل شوې (افاده شوي) دا هم غوره نه ده، چې دا وینا د پیدایښتي پوهنو لپاره ده، د هوا حالاتو لپاره او که د بازار د نرخ لپاره٠

په بل او ورځني ډول: یوه وینا یوه جمله ده یا فرمول دی، چې یا رښتیا او یا نارښتیا ده. داسې هم ویل کیږي، چې وینا یو «رښتیاارزښت » ،، رښتیا یا نا رښتیا ،، لري.

یانې : د شمیرپوهنې سم اند لپاره پریکړی د وینا « رېښتیا ارزښت»(رښښتیا یا نارښتیا) دی. نور خویونه په راتلونکی کې نه څېړل کیږي.

دلته مو دا زیات وڅېړه، خو اوس یې داسې لنډ لیکم:

د وینا لنډ پېژند:

(c) ketabton.com: The Digital Library

وینا د ویونو موخه-ور(موخور) څنګ په څنګ ایښوونه ده، چې یو ،،رښتیا ارزښت،، رښتیا یا نارښتیا ولري، دا په دې مانا چې وینا ښتیا یا نارښتیا ده.

ویناوې د لاتین په لویو تورو *A , A په نخښه کوو او داسې نور۰

د دوه ارزښتوالی اصول یا پرینڅیپ جمله

هره وینا یواځی یو ممکن « رینښتیا ارزښت» لرودۍ شي، دا په دې نامه، چی وینا یا رینښتیا ده او یا ناریښتیا. (د دریم نه والی اصول یا پرینڅیپ)۰

دا په دې ماناو چې ددې دوه ارزښتونو منځ کې بل ارزښت ناشونی دۍ. دوه ارزښتوالی او د دریم نه والی باید سره بدل نه شي.

که یوه ژبنۍ افاده یا ویینه د وینا په څیر ترتیبوو، دا بیا دلته ارزښتناکه ده، چی د وینا ارزښت حتمآ باید څرګند یا معلوم نه وي۰ که بالاخره ټوله پوهنه د رښتیا لور غوره کړي وي، بیاهم موږ څرګند ژبنیو موادوته اړ یو، چی د هغه شي ځاننیونه افاده کړاي شو یا وویلی شو، د کومو په شته والی یا نه شته والی، چی پریکړه وشي۰

ټولې ویناوې له دې امله په دوه ټولګیو یا کلاسو ویشل کیږي، د رښتیا ویناو ټولګی او د

نارښتیا ویناو ټولګی یا کلاس(صنف)۰

که وینا رینښتیا وي، نو رینښتیا ارزښت یې رینښتیادۍ او پ.

ه wیا ر یې ښایو، که وینا رینښتیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارزښت ناریښتیا ولري ، نو په f یا،، نه،، یې ښایواو وایو، چې د وینا ریښتیا ارزښت

ناریښتیا دی

تکرار : هره غونډاله، چی « ریښتیا ارزښت» (ریښتیا یا نا ریښتیا) ولري، وینا بلل کیږي

بیلګې:

غونډاله (جمله)

الف : » د کابل سین د کونړ له سین سره ګډیږي«ریښتیا وینا ده۰

ب : 7 = 4 + 3ریښتیا وینا ده

پ : » ٦ لومړنی ګڼ دی« دا ناریښتیا وینا ده.

(دګڼونو په برخه کې لومړني ګڼونه کتلکیدی شي)

پوښتنجملی : » ته د څو کالو یې ؟ « نه شي کیدی یو ریښتیا ارزښت باندې تنظیم شي۰ له دې امله وینا نه ده۰

نورې بیلګي :

ویناوې دي:

(دپیتاګوراس (فیثاغورس) جمله۰

د دوه ولاړ اړخونو(کاتیتونو) څلوریو یا مربعګانو زیاتون د هیپوتینوزې(اوږده اړخ) د څلورۍ یا مربع سره برابر دی.

نورې بیلګې :

سرک لوند دی

ټول سپي خطرناک دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

3 > 5

.... ۴۳ ....

د دي پرځېږ يا مخامخ يا پر خلاف يا برعکس :ويناوې نه دي:

د کابل ښار

NaCl

لمده کوڅه

د افغانستان د خلکو ژوند په ډيرش کلن جنګ کې

لاندې ويناوې:

کيميا يوه طبيعي يا پيدايښتي پوهنه (علم) ده

۷ پر دريو بې له پاتې (باقي) نه ويشل کيږي

د وينا «ريښتيا ارزښت » ريښتيا لري.

لاندې ويناوې برلين يو کوچنی ښار دی

3 > 5 پنځه له دريو کوچنی دی

ټول لومړنې ګڼونه ناجوړه (طاق) دي

کابل د کونړ پر سين پروت دی

هره يوه له دې ويناو « ريښتيا ارزښت » نا ريښتيا لري

د وينا خيرونو يا فنکشنونو څخه هم دا يوه دلته راوړم، داسې بهنامهد

وينا نه-والی:

نه-والی(نفی)Negation

(c) ketabton.com: The Digital Library

P دې یوه وینا وي.د وینا تړاو یا ویناتړنی «نه-والی»: دیوی ویناP نه-والی. هغه وینا ده چې هلته او یواځی هلته د ریښتیا ارزښت ناریښتیا لري، چیP ریښتیا ارزښت ریښتیا ولري.

موږ د وینا P نه-والی نفی په Pنه سره ښایو . دلته یې د شمیرپوهنیزې لیکنوتیریږو.

.

.... ۴۲ ....

د یوې وینا دوه واره نه والی بیرته هممغه د مخه وینا ورکوي یعنې Pنه نه بیرته P ورکوي.

بیا : دوه واره نه والی د همغې لومړنۍ وینا رښتیاارزښت لري

د ډاکتر ماخان میړي شینواري کتابونه یا ژباړې او لیکنې

د ډاکتر ماخان شینواري پوهنیز کارونه، ځانګړي دي، دا په دې مانا چې د نورو پښتو لیکنو سره د پښتو ژبې له مخې پوره توپیر لري او سوچې بوچې نوې دي. په لاندې ډول:

۱ – ډاکتر شینواري نړدې خلوېښت کتابونه د شمېرپوهنې ریښه کې په پښتو کړې، دا په دې مانا، چې د عربي ویونو په ځای یا یې نوره هم ښه د مسلکي نومونو انډول پښتو ویونه لیکلي.(دا انډول نومونه په پښتو کې شته، جوړ شوي نه دي)

۲ – په درې کتابونو کې یې فزیک هم په پښتو لیکلی، دا په دې مانا، چې پوهنیز او مسلکي ویونه په پښتو دي، چې دا هم د پښتو ژبې له پاره لومړی ځل دی.

۳ – دوه کتابونه د ژبې په هکله، چې هلته هم د نورو لیکوالانو د لیکنو د سمون سره سر او کار لری ، چې نوموړی په کې تراوسه ځانله دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه په دې نورو ليکنو کې هم. ملامتي به د نومړي وي، خو وايي، چې کړنې يې د ژبلار سره سمې او سم انديزې دي.

که ژبسمون، چې بيا هم ډېر غزېدلی او چاپ ته چمتو دی، هغه ويونه د څېړنې لاندطې نيولي، چې ناسم ژبې ته را ننباسل شوي.

زما زياتې ليکنې له پخوا په ټول افغان او اوس همداسې هغه زيات يې د تاند په خپرونه او د دعوت خپرونه کې خواره شوي او نور هم دا کار پسې روان دي.

د ډاکتر ماخان شينواري چاپ او ناچاپ ليکنې:

1988 Vienna (Austria):

لومړی:

.... ۴۵ ....

H.K. Kaiser , M. Shinwari : Aproximation compact topological algebra : contributions to general algebra 6 ; Page 117 – 122

1987 Vienna (Austria):

دويم:

لومړی- Interpolation und Aproximation durch Polynime in Universalen Algebren . Diss . Uni. Wien

دويم- *Interpolation and Aproximation by Polynome in universal Algebras, Dissertation at the University of Vienna/Austria*

لاندې د شميرپوهنې پښتوټول کتابونه په المان کې د ،، افغانستان کلتوري ودې ټولنه،،له خوا چاپ شوي دي

2000 Bonn (Germany):

دريم :د شميرپوهنې ستر کتاب :د شميرپوهنې برسيره د انجنري، فزيک او اقتصاد لپاره ، همداسې د ښوونکو او زده کوونکو لپاره)دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب   په ۹۰۰ مخونو کې چاپ او دا نوې ليکنه به يې ځنو ځايونو غزېدلې او ځنې ځايونه ترې لرې شوي دي)

2003 Bonn (Germany):

څلورم   :خمککچپوهنه)هندسه(، په سلو، زرو کې شميرنه، د ګټې – او کټې د کټې شميرنه ، د اختمالوالي شمېرنه کتاب د ښوونځي ټولې اړتياوې پوره کوي

2003 Bonn (Germany):

پنځم   :الجبرونه)د الجبر بنسټونه دي ketabton:com))ته پورته شوی)

2003 Bonn (Germany):

شپږم :د شميرپوهنې   انګرېزي –پښتو ډکشنري ketabton:com). ته پورته شوی)

2003 Bonn (Germany):

....   ۴۶ ....

اووم :د شميرپوهنې الماني ـ پښتو -او پښتو الماني ډکشنري   (ketabton:comته پورته شوی)

Mathematical dictionary German/ Pashto and Pashto/German

2003 Bonn (Germany):

اتم :دفرنځيال برابرون   )دا كتاب په دې خانګه كې يو پيل   دی، ساده ليکل شوی ketabton:com))ته پورته شوی)

Differential equation Translation; An Introduction

Bonn (Germany): 2003

نهم :د شمير پوهنې فرمولونو ټولګه

Mathematical Formulas

(c) ketabton.com: The Digital Library

2003 Bonn (Germany):

لسم : شمیرپوهنه له عربي په پښتو

1997 Bonn (Germany):

یوولسم :د افغانستان په هکله سپيني خبرې :په المان کې

،،د افغانستان روغې او بيا ابادولو ټولنه،، له خو

يادونه :له ۲۰۰۰ کال دمخه ډاکتر ماخان شينواري د ،،د افغانستان روغې او بيا ابادولو ټولنه،، له خوا درې سياسي مجلې هم را وستلي .

ژباړې او نورې ليکنې:

Prof. Brinkmann. (From Brinkmann.du.de) :

لاندې د برينکمن ليکنې چې له پرينکمن ن ج څخه ژباړل شوي دي. دا کتابونه د ښوونځي له پاره او همداسې د کانکور ازمويښې له پاره ګټور دي.

.... ۴۷ ....

دولسم - شميرپوهنه د ښوونځي لپاره لومړی ټوک (ketabton:comته پورته شوی)

دیارلسم – شميرپوهنه د ښوونځي لپاره دويم ټوک (ketabton:com ته پورته شوی)

څوارلسم – شميرپوهنه د ښوونځي لپاره دريم ټوک (ketabton:com ته پورته شوی)

پنځلسم - د احتمالوالي شميرنه د ښوونځي لپاره (ketabton:comته پورته شوی)

شپاړسم – احصايه يا ستاتيستيک دښوونځي لپاره (ketabton:comته پورته شوی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې کتابونه د شتوتګارت د پوهنتون د استادانو د لکچرونو څخه چې د شتوتګارت پوهنتون ن ج څخه خپاره شوي را ژباړل شوي.

اولسم – اناليزی ۱ ketabton:com (ته پورته شوی)

اتلسم – اناليزې ۲ ketabton:com)ته پورته شوی)

نولسم – کربنيز الجبر ketabton:com)ته پورته شوی)

شلم - د شميرپوهنې بنسټونه ketabton:com)ته پورته شوی)

يوېشتم - د فرمولونو ټولګه ketabton:com)ته پورته شوی)

دوه ويشتم – فنکشنل اناليز ketabton:com)ته پورته شوی)

درويشتم – وکتور شميرنه ketabton:com)ته پورته شوی)

نورې ژباړې

۱۳څلرويشتم – له grundstudium.info/linearealgebra/www. څخه:کربنيز الجبر ketabton:com)ته پورته شوی)

پنځويشتم Georg Gutenbrunner – ګڼونپوهنه يا د اعدادو تيوري (ketabton:com ته پورته شوی)

.... ۴۸ ....

Bonn (Germany):

شپږويشتم - د شميرپوهنې ستر کتاب دويم چاپ لومړۍبرخه :د پوره تغيراتو سره : دا کتاب د شميرپوهنې برخې برسيره د انجنرۍ، فزيک او اقتصاد لپاره ، همداسې د ښوونکو او زدهکوونکو لپاره پوره ګټور دی .په کتاب کې د اړتيا سره زياتونه او کونه راغلي ketabton:com) ته پورته شوی)

اوه ويشتم- د شميرپوهنې ستر کتاب دويمه برخه ketabton:com (ته پورته شوی)

اته ويشتم - څمککچپوهنه)هندسه (دويم چاپ د پوره تغيراتو سره (ketabton:com ته پورته شوی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه ویشتم – الجبر بنسټونه دویم چاپ له تغیراتو سره (ketabton:com ته پورته شوی)

دېرشم - ډېرۍ پوهنه یا سټ تیوري (ketabton:com)ته پورته شوی)

یودېرشم – د شمیرپوهنې سم اند)منطق ریاضي (ketabton:com (ته پورته شوی)

دوه دېرشم - د یو خو شمیرپوهانو ژوندلیک (ketabton:com)ته پورته شوی)

دریدېرشم – د شمیر پوهنې ګډې وډې لیکنې

څلوردېرشم -داهم ژباړه ده، خو لیکونکی یې متآسفانه راځخه نابلد شوی :د مشتق او انتیګرال شمیرنو ته تمرینونه او اوبیونې یا حلونه یې (ketabton:com)ته پورته شوی)

پنځه دېرشم – د شمیرپوهنې انګریزې پښتو او عربې +درې ډکشنري

شپږدېرشم – د شمیرپوهنې پښتو انګرېزي ډکشنري (ketabton:com ته پورته شوی)

اوه دېرشم – د شمیرپوهنې پښتو ډکشنري د شمیرپوهنیزو وییونو په پښتو روښانه ونه (ketabton:com)ته پورته شوی)

اته دېرشم - د زړه له کومې)دا هغه لیکنې دي، چې ځنې یې په نړیول جالونو کې خپرې شوي دي(.

نه دېرشم – د افغانستان په هکله سپینې خبرې، چې وبه غزیږي.

نوري لیکنې، چې په ژباړه یې پیل شوی، خو لا پوره نه دي

څلوېښتم –د شتوتکارت پوهنتون لکچرنوټونو څخه ، چې د شتوتګارت پوهنتون ن ج څخه خپریږي :د ګروپونو تیوري (ketabton:com)ته پورته شوی)

-د ښوونځي لپاره فزیک د برینکمن لیکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پنځم ټولګي څخه تر اووم ټولګې پورې ژباړل شوی)دا چې زما دويم مسلک فزیک دی، دا لیکنې ژباړم .دا هم د دې لیکوال یوه ډېره ښه لیکنه ده، چې -د شمیرپوهنې په څیر -دلته هم زیات تمرینونه د حل یا اوبیونې سره په کې راغلي او ماته زیات ګټور بریښي (او دالاندې د برینکن څخه راژباړلي

یوځلوېشتم - فزیک لومړی‌برخه   ketabton:com) ته پورته شوی)

دوه خلوېښتم – فزیک دويمه برخه .بريښنا پوهنه .همدا کتاب (.
ketabton:comته پورته شوی)

درېځلوېښتم – د پوهنې وزارت له خوا چاپ د ښوونځي شمیرپوهنې کتابونو ته کتنه .دې کتاب کې د دښوونځي کتابونو د هر کتاب یوې برخې ناسمونونو ته ګوته نیول شوې او ناسمونونه بیا سم شوي هم دي).
ketabton:comته پورته شوی)

څلورڅلوېښتم – د فزیک کوچنی ويونو دکشنري) ketabton:com ته پورته شوی)

پنځه څلوېشتم – پرېپوزېشن یا اړیکويونه.) ketabton:com ته پورته شوی)

شپږڅلوېشتم = ژبسمون(پښتو کې ناسم راننوتي ويونه، چې سم شوي دي)

اوه خلوېښتم – پښتو ژبلار یا ګرامر ۲۰۲۰

اته خلوېشتم – ژبسنوم (که غواړی دويم غزېدلې لیکنه) : له پخوانی لیکنې څخه نوی شوی او پوره غزېدلی ۲۰۲۰.

تازه لیکلي خو تراوسه کتابتون ته نه دې پورته شوي او دا د ځانله لیکنو په توګه له درې کاله را په دیخوا د تاند او په دا ورسته کې د دعوت او همداسې د نورو د ج څخه خوريږي او خواره شوي دي. په دې کتاب کې د پښتو ناسم ننوتي ويونه څېړل شوي ناسمونونو ته ګوته نیول شوي او په دلایلو روښانه شوي، چې ژبمينوالو لهپارهيې لوسته او ګوتنيونه اړيينه ده.

نهه خلوېښتم – داسې څه له فلسفې ۲۰۲۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځوسم – ژبې مري او نورې ليکنې ۲۰۲۰

ډا کټر شينواری ليکني چېرته ميندلکيږي؟:

زما نږدې ۳۹ نه ډېر کتابونه په کتابتون ټکی کوم Ketabton.com زما د غزيز او ان د ښوونځي له وخت ملګري، خو له ما پوره ځوان ستانه مير زهير شينواري ځوي زما د ګران ځوان وراره ګل شمشاد زهير شينواري له خوا خواره شوي او هيله ده، چې دا نور به هم زر تزره راته خواره کړي، چې ډېره مننه ترې کوم.

د ډاکټر شينواري د پوهنيزو هلو ځلو له امله ستاينليکونه:

۱ – د افغانستان کلتوري ودې ټولنه. جرمني

۲ – د افغانستان کلتوري ټولمه کولن ميشنيش

اړيينه يادونه: د ښوونځي نهم ټولګي شميرپوهنې کتاب کې مې نوم ليکل شوی، خو ما په کې څه نه دي ليکلي.

د دولسم ټولګي له پاره يې پښتو او دري کتابونه ليکلي وو، چې هغه بيا په بل نامه چاپ شو او پوره ناسمونونه يې درلودل، پرته له هغو پوښتنو يا نور جملو اوبيونو يا حلونو څخه، چې هغه همغه د ډاکتر شينواري د ليکنې په کې پاتې وو او د ده نوم هم په کې نه وو. د پوهنې وزارت او تر جمهورريس پورې يې ليکنې ولېږلې، خو د نصاب استادانو په غوښتنه يې د نورو کارونو څخه ډډه وکړه، وايي، چې څه مې بې له دې هم نه شو کولی

.

.

.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

.

د ډاکتر ماخان میرې شینواري ژوند ته یوه لنډه کتنه

نوم: ماخان (په لومړي ځل یې نوم ،،میرې،، وو، چې
د رحمابابا لیسه کې نوملیکلو وروسته ماخان باندې
بدل شو)

د کورنۍ نوم : شینواری

د پلار نوم: اروابناد نورالرحمان

د مور نوم: اروابناده پستو

د نیکه نوم: اروابناد حسن خان

د نیا نوم: اروابناده صبربې بې

دزیږېدو کال :ډاکتر ماخان شینواری د ۱۹۴۶ ز ک د سپتمبر په ۱۵ نېټه زیږېدلی دی)دا خو هغه رسمي ز ک دی .سمه نیټه یې ۱۳۲۲ او ۱۳۲۰ ش ه کلونو منځ کې باید وي، خو تره مې وایي ۱۳۲۰ ه ک دی(

د زیږېدو ځای: ننګرهار د شینوارو د هسکې مېنې ولسولي په مورګې کلي کې زیږېدلی.د مورګۍ غارخلي کلي کې د لمنځتون استادانو څخه له قرانکریم تر پنجکتاب، خلاصه، مونیه، ګلستان پورې، چې دا مو بیا په ښوونځې هم لوستل، لوستلي، خو بې له دې چې پوره پرې پوه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلیوالي ښوونځي :له ۱۹۵۱ تر ۱۹۵۴ پورې د هسکې مېنې
مورګۍ لومړني ښوونځي، چې دی یې هم د لومړنیو زوکوونکو له ډلې
څخه وو.

د رحمان بابا لېسه :له لومړي او بیا له دریم تر ۱۲
ټولګې پورې له ۱۹۵۴ تر۱۹۶۵ پورې.

دی د رحمان بابا لیسه کې له دریم تر ۱۲ ټولګي پورې د خپل ټولګې
اولنمره پاتې شوی.

۱۹۶۶ ز ک د کابل پوهنتون دطب پوهنځي په همدې
کال کې

۱۹۶۶ ز ک د سپتمبر میاشت د ښوونځي برس له لارې اتریش ویانا ته
تګ.

۱۹۶۶ تر ۱۹۶۷ کال پورې ویانا اړوند مودلینګ کې د
الماني یا ښه یې اتریشي ژبې او د دیارلسم ټولګي
لوست.

اکتوبر ۱۹۶۷ د وینا پوهنتون کې نوملیکنه، چې د پوره زیاتو ستونځو
سره په ۱۹۸۹ ز ک کال کې د ډاکترۍ په اخستلو بریالی شو(دا نو
پوره ستونځې دي).

له۱۹۸۷ ز ک تر ۱۹۸۸ ز ک د فبروري تر پای د دباندنیو چارو وزارت کې
مامور .

د ۱۹۸۸ مارچ څخه تر ۱۹۹۲ جون پورې په بون جرمني کې د افغانستان
جمهوریت سفارت کې د سفیر دندې د شارژد افیر)صفر نه وو (تر نوم
لاندې .

له هغې وروسته په جرمنې کې سیاسي پناه.

د ۲۰۰۴ ز ک جون څخه د ۲۰۰۵ ز ک جنوري پورې د کابل علومو اکادمي
د پیداېښتي پوهنو څانګه کې دنده.

له ۲۰۰۸ ز ک د مارچ څخه د ۲۰۰۹ زک دسمبر پورې د رياضي څانګه
کې د پوهنې وزارت درسي نصاب کې دنده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخان شینواري بې کاره نه دی او لږ تر لږه له ۹۷ ۱۹ څخه همدا د کتابونو لیکلو او د ژباړې دنده په غاړه اخستې، چې خپل فکر تر شونې پولې پورې تازه وساتي .

ماخان میرې په ۱۹۷۲ کې له لرې د میرمن ښاپیرۍ سره واده شوی، چې د واده خبر ورته اتریش ویانا ته ورغلی .

ده د میرمن ښاپیری سره په ۱۹۶۳ ز ک کې کوزده کړې وه.

دوي ته لوي څښتن په اتریش ویانا کې د مای په شلم ۱۹۷۹ ز ک دوه بچیان وبخښل، چې څانګه او اباسین نومیږي .څانګه په المان کې د پوهنتون علمې همکاره هم وه او د حقوقو ډاکتره ده او اباسین ملي اقتصاد او ټولنیزه سایکولوژي لوستلې .

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library